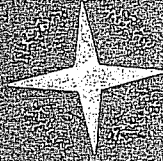

Nederlands
volkskunst

BEATRIS

MIDDELEEUWSE
MARIALEGENDE

INGELEID EN
VERKLAARD DOOR

DR. JOS. J. GIELEN

Uitgeverij
"Kempfen"
LEBURG

DC. STICHTING BRABANTIA NOË
VAN TILBURG VAN DE BIBLIOT
VAN DR. HENDRIK W. E. MOLLE.

BEATRIJS
MIDDELEEUWSE MARIALEGENDE

UIT
NEDERLANDS WOORDKUNST
ONDERLEIDING VAN
Dr. H. W. E. MOLLER

No 11

X1126
11

BEATRIJS

MIDDELEEUWSE MARIALEGENDE
MET INLEIDING EN AANTEKENINGEN

DOOR

Dr. JOS. J. GIELEN

UITGEVERIJ "DE KEMPEN" - TILBURG 1931

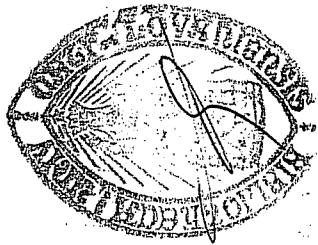
VOORWOORD.

in de serie „Uit Nederlands Woordkunst” mocht een uitgave der Beatrislegende niet ontbreken. Overigens hoop ik, dat en de Inleiding en de tekstverklaring,¹⁾ de uitgave evenzeer rechtvaardigen, al heb ik zeer dankbaar gebruik gemaakt van de filologische arbeid die er reeds aan besteed is. De tekst is die van de uitgave in de Serie „Van Alle Tijden” (Wolters, Groningen), maar met een aantal verbeteringen naar Strackes artiekelen. Waar ik daarmee niet akkoord kon gaan, zal elders worden aangewezen en gemotiveerd. Ik heb hem gevolgd in 101 / 135 en 136 / 186 / 253 / 685 / 744 / 850 / 965 — Voor 247 / 248 sloot ik me liever bij A. C. Bouman aan (Leuv. Bijdr. XVII - 68e-v).

Boutens' Beatris heb ik iets uitvoeriger besproken, niet alleen om de grote populariteit die deze bewerking geniet, maar ook omdat histories en esteties een vergelijking zeer leerzaam is. Gaarne beveel ik deze uitgave aan in de belangstelling van Kollega's.

Hulst Aug. 1931.

JOS. J. GIELEN.

LBS 77098

¹⁾ Wie dit controleren wil vergelijke o m. de volgende vss.: 1 - 3 - 10 - 19 - 28 - 39 - 41 - 44 - 67 - 84 - 111 - 119 - 163 - 171 - 175 - 199 - 207 - 209 - 220 - 227 - 243 - 247 - 273 - 308 - 316 - 422 - 476 - 493 - 495 - 517 - 569 - 622 - 693 - 700 - 817 - 1024.

(De kursief gedrukte betreffen meer belangrijke afwijkingen).

ALGEMENE BESCHOUWINGEN.

1. De middeleeuwse Beatrijslegende vertoont twee kanten:

1e Een gebeurtenis, n.l. het verhaal van een kloosterzuster, die door wereldse liefde gekweld, haar klooster ontvlucht en veertien jaar lang in zonde leeft. Dan keert zij, gedwongen door heimwee en verlangen naar een beter leven, terug naar haar klooster; nog lange jaren leeft zij er en sterft als een heilige.

2e. De werking ener hemelse kracht, een „wonder“: deze kloosterzuster, die uitmuntte in liefde tot O. L. Vrouw, die heel haar hart had geopend voor de Moedermaagd, die dóór Maria Jezus zocht, deze zuster wordt door Maria op wonderbare wijze geholpen: niet alleen dat zij door Maria's voorspraak uit haar zondig leven ontwaakt, maar zij wordt ook door de H. Maagd gevrijwaard voor schande, doordat Maria haar kosteresse-dienst heeft waargenomen. Niemand heeft zoodoende iets van de vlucht bemerkt; als Beatrijs weerkeert, is er voor de ogen der andere kloosterzusters niets gebeurd. Beatrijs openbaart haar geheim aan een priester, die zijn jaarlijkse kloostervisitatione komt verrichten, in de biecht. En na haar dood werd het „mirakel“ wereldkundig gemaakt.

De band tussen deze twee aspecten wordt gevormd, aan de ene zijde door Beatrijs' godsvrucht tot O. L. Vrouw, die zij zelfs in haar zondig leven niet geheel onbeoefend liet; aan de andere zijde, door Maria's liefde voor haar gevallen kind, die nimmer de band doorsneed.

De stoffelijke inhoud der Beatris-legenden komt dus neer op: 1. een werkelijk, aards gebeuren, 2. een werkelijke, hemelse tussenkomst, 3. de band tussen beide, gevormd door Beatris-Marialiefde en Maria's minne voor dit arme mens-kind.

In eigenlike zin kunnen we hier zeker niet spreken van een wonder; daartoe zouden o.a. nauwkeurig aanwijsbaar moeten zijn: persoon, tijd, plaats, personen en getuigen.

2. De *gang van het verhaal* bewijst, dat we hier te doen hebben met het werk van een groot dichter. „'t Dichten brengt mij weinig voordeelen en genoegen aan. Toch wil ik 't ditmaal nog eens ondernemen. U een verhaal te vertellen; een verhaal, zoals het mij meegedeeld werd door „broeder ghijsbreght een begheven Willemijn“, die het op zijn beurt weer in zijn boeken gevonden had. Ik wil dit doen, enkel om Maria te eren, tot wier glorie God ongetwijfeld dit wonder wrocht.“ Aldus leidt de dichter — bij wijze van proloog — zijn verhaal in; maar niet dan nadat hij Gods hulp heeft ingeroepen:

God moet mi onnen,

Dat ic die poente moet wel gheraken

Ende een goet ende daer af maken,

Volcomelijc na der waerheide.

De zuster, waarover de dichter spreken zal, was schoon van gestalte en hoofs van manieren. Zij oefende het nederig ambt van kosteres uit, en al het werk daaraan verbonden, verrichtte zij vol ijver en toewijding.

Helaas! Deze vrome en ijverige non werd gekweld door een wereldse liefde. *De dichter*, in zijn sympathie voor Beatris, pleit hier voor haar; hij loopt,

zeer vaag nochtans, a. h. w. vooruit op de val die hij nog verhalen moet: „duidt het Beatris straks niet al te euvel“, schijnt hij te willen zeggen, „werp haar straks niet de stenen van uw verachting in het gelaat, want weet: Minne veroorzaakt te allen tijde zowel smart als vreugde; heel dikwels rampspoed en ellende; vergeet niet, dat de minne een wonderbaarlike uitwerking heeft op ieder mens; bijna onweerstaanbaar is haar kracht; de wijze maakt zij dwaas, de gierigaard mild; zij onderwerpt de mens aan haar tirannie. En niet altijd is liefde trouw!

Deze liefde had ook Beatris in haar macht; de duivel wakkerde het vuur aan; de bekoringen lieten niet af. *Snel loopt de dichter over deze details heen*, zoals hij dat steeds doet waar Beatris' schoonheid of haar zondig leven ter sprake komen. Daarbij: een sobere aanduiging volstond hier ook; dit alles was immers slechts bijzaak. Hoofdzak was: laten uitschijnen Maria's macht en goedertierenheid!

Aan het eigenlike verhaal is hij nog niet toe. — Beatris smeekte God om hulp. Schijnbaar vergeefs, want zij zond om de jongeling, die zij sinds haar 12e jaar zo genegen was, en die wederkerig ook haar lief had. Een zo langdurige liefde moest haar wel te sterk worden. 't Is alsof de dichter alweer een verontschuldiging aanvoert.

Beatris schrijft hem tot haar te komen voor een belangrijke zaak: Daar laghe ane sine vrame! (86) Hebt ge opgemerkt: *sine vrame!* Over zichzelf spreekt zij niet; geen woord over haar liefde; daarvoor is zij te kies!

De jongeling verschijnt voor 't venster. *Zij heeft hem geschreven*, zij moet dus eigenlijk het eerst

spreken, maar haar kiesheid verzet er zich tegen: Hoe zal zij 't hem zeggen? En hij? O hij vermoedt het wel, maar wil in deze omstandigheden de eerste niet zijn, die van liefde spreekt. Wat een moeilijke situatie! Vandaar:

Menech werven si versochten,
Daer hi sat buten ende si binnen,
Bevaen met alsoe starker minnen.

Maar dan verwint Beatris zichzelve; zij zal spreken: haar woorden zijn de belijdenis van haar liefde; in eenvoud en in soberheid heeft zij zich geuit. De jongeling stelt voor het klooster te ontvluchten; in een drukke omhaal van woorden zweert hij haar eeuwige trouw, belooft hij haar fraaie kleren; alsof dat Beatris behagen kon! Veel minder direkt is z'n overladen verklaring; artificeel zelfs, waar hij hen beiden vergelijkt met „twee scone bloemen”. Zij spreken af, dat zij „van tavond over .VIII. nachte” elkaar zullen weerzien, om dan te vluchten. In de boomgaard zullen zij elkaar vinden onder een eglentier (de boom der liefde!) Beatris huilt in het vooruitzicht van deze misstap en bevend voegt zij er nog aan toe, dat zij op de afgesproken plaats zijn zal

En si dat mi siecheit deert
Ocht zaken, die mi sijn te swaer (155)

Is dit niet een aarzeling, een terugkomen op het reeds genomen besluit, in 'n ogenblik van helderder besef van haar verkeerde daad? De jongeling, vol zorg voor 't materiele, koopt

intussen rijke, wereldlike kleren voor Beatris, en allerlei kostbare gebruiksartikelen en sieraden. Daarmee gaat hij op de bepaalde avond Beatris afhalen. Deze heeft nog een zware strijd te voeren: in de koortsige opwinding roept zij nu eerst Maria's hulp in, als zij bidden gaat. Zij schaamt zich zo diep voor God! En zou Maria, die Vrouw was, de liefde, niet beter begripen dan Jezus? Het is in deze gevoelsoverspanning en in deze kinderlik eenvoudige gedachte, dat zij zich tot O. L. Vrouw wendt en vergeving vraagt, omdat „minne (haer) worpt onder voet”. En dan richt zij zich tot Christus, aan Wiens alwetendheid zij de verwoedheid van haar geheime zielestrijd niet meer behoeft te openbaren. Wanhopig roept zij uit:

Ik moet, in swaren sonden, sneven!

Een betrekkelijke rust komt nu over haar, in het besef dat zij niet anders kan. Dit (verkeerde) bewustzijn uit zich ook voor Maria's altaar. Zij ontdekt zich van haar kloosterkleren, die zij hier neerlegt; alleen de sleutels hangt zij voor Maria's beeltenis: dáár zullen zij dadelijk opvallen, als de zusters, naar vroom gebruik, Maria in het voorbijgaan groeten (en dus aanzien) zullen. Toch nog dus bezorgdheid voor de goede gang van 't kloosterleven, waarvoor zij gedeeltelijk verantwoordelijk was. De kloosterlike staat zal trouwens een blijvende invloed uitoefenen: straks, als 14 jaren van zondig leven voorbij zullen zijn, zal die invloed mede een kracht betekenen die haar terugstuwt naar het klooster. Toen naar de boomgaard. Daar kleedt zij zich in de fraaie gewaden door de jongeling meegebracht. Wat een tegenstelling met haar kloosterkleed! Een

lichte ~~spot~~ klinkt in de woorden van de jongeling:

Lief, dit hemelblau

Staet u bat dan dede dat grau (276).

Aan haar voeten deed zij schoenen van korduans leer, die haar „vele bat stonden, dan scoen die waren ghebonden” (280). Behagelijk beschouwt de jongeling zijn Beatrijs: wat een edele figuur!

Zij rijden weg; hij, verheugd dat Beatrijs nu de zijne is; zij, wel blij, maar toch weemoedig gestemd, alsof het heimwee haar reeds gegrepen heeft:

Warc met u niet comen uut,

Ic soude prime hebben ghehuut (298).

Onrustig ook in een onverklaarbare angst voor de toekomst; zij smeekt Gods hulp af, beducht dat haar „die vaert sal rouwen;” want „die werelt hout soe cleine trouwe” (302). In een wijde omhaal van woorden — alweer (vgl. vs 120)! — tracht de jongeling haar gerust te stellen en wat zijn trouw en wat het materieele leven betreft (alweer vgl. vs. 167 - 183!):

Ic vore met ons, ute ghelesen

Vc. pont wit selverijn”. (323)

Beatrijs dacht niet aan het materieele; de trouw was het enig-nodige! Dadelik daarop moet zij ervaren, dat de jongeling een zinnelijke liefde koestert; hoe weinig edel is zijn liefde: de kiem voor ontrouw. Toch herwint zij het vertrouwen in de liefde van de jongeling; zij heeft hem zo hevig lief, dat haar geest er door verward wordt:

Warc in hemelrike gheseten
Ende ghi hier int ertrike,
Ic quame tot u sekerlike. (382)

Dwaze woorden! Die dan ook onmiddellijk worden geannuleerd door 't begrip der juiste verhouding van het aardse en hemelse, dat diep in Beatrijs leeft:

Ay God, latet onghewroken,
Dat ic dullijc hebbe ghesproken!
Die minste bliscap in hemelrike
En es hier ghere vrouden ghelike;
Daer es die minste soe volmaect,
Datter zielen niet en smaect,
Dan Gode te minnen souder inde. (389)

Tragies staat daarnaast het besef in haar: „ik sla een weg in, die tot zonde en dus weg van de hemel leidt.”

*

*

*

Zeven jaar leven zij gelukkig met de twee kinderen waarmee hun trouw gezegend werd. Zeven jaar: hier raakt de dichter de traditie, zoals hij daar straks reeds deed met de terminologie aan de minnepoëzie ontleend. (vgl. aant. bij vs 115) Zeven was bij alle volkeren een „heilig” getal. In volksliederen komt het veelvuldig voor. — Na 7 jaar raken evenwel hun financiële middelen uitgeput. Zij moeten

al wat zij bezitten verpanden; de armoë sluipt haar woning binnen, de trouw vlucht uit 't hart van de jongeling. Beatris, verlaten, moet nu voor zichzelf en haar twee kinderen het dagelijks brood verdienen. 't Is of de invloed van 'n zevenjarig zondig leven en de materiele sfeer waarin zij toen geleefd had, het Godsvertrouwen in Beatris gedood hebben; want zij ging nu „in een sondech leven“: om wille van haar kinderen evenwel! Toch liet de band met het hemelse niet geheel los; want dagelijks bad zij „die seven ghetiden van onser vrouwen,

Dat sisi moeste bekeren
Uten sondeliken daden (472)

Het is in deze uiterste nood, dat zij haar ziel uitstort, voor *Maria eerst* (vgl. vs. 205 e.v.), dan voor God. Het berouw brengt een geestelijke omkeer in Beatris, en daarmee keert weer de helderheid van geest, die haar toch wezenlik-vrome ziel doet inzien, dat zij zich liever het hoofd moet laten afslaan, dan nog éne zware zonde te bedrijven. Nu geen materiele overwegingen meer, die mede haar naar de zonde gedreven hadden; geen verkeerdbegrepen moederliefde meer, die om wille van geliefde kinderen het brood der zonde wil eten; nu is er alleen nog het blanke vertrouwen in Gods genade en *Maria's* voorspraak. Haar val begon met een dwaling: „ik kán de bekoring niet weerstaan;“ haar opstanding begint met het juiste begrip der verhouding van 't geestelike en stoffelike, een herleefd vertrouwen en een diep berouw. Zoals toen de drang ener wereldse liefde haar noodlottig werd, zo wordt tans de drang ener hemelse liefde haar ten zegen.

Het innig gebed tot *God en Maria* getuigt van de betrekkelijke rust, die zij er reeds door won. Dáárdóór gaat haar gebed over in de *overweging* van langere duur, de overweging van *Maria's* goedheid, die nimmer een trouw *Mariakind* in de steek laat.

Bedelend — vroeger schaamde zij er zich voor — trekt zij door het land. Is het wonder, dat haar voeten als vanzelf naar haar oude klooster gaan? In de nabijheid ervan vindt zij een nachtverblijf bij een vrome weduwe. Bedektelik informeert *Beatris* nu naar haar oude klooster en vooral naar haar zelve. Zij zegt dat zij gehoord heeft van een kosteres, die veertien jaar geleden heimelik het klooster verliet. Maar de verontwaardigde weduwe verdedigt *Beatris*: nooit heeft die in veertien jaren haar plichten vergeten, tenzij ze ziek was. Wat 'n fijn, menselijk trekje in *Maria* als *Beatris's* plaatsvervangster!

Het wonder van het geval doet de spanning in *Beatris's* ziel toenemen. Zij informeert naar de ouders der kosteres; het zijn de hare! Nu begrijpt ze; ze schreit haar berouw uit en stort een innig gebed. Is het wonder, dat zij zo vervuld van dankbaarheid jegens *Maria*, zich tans weer *het eerst tot de H. Maagd* richt? Maar toch, ook hier weer: door *Maria tot Jezus!* Zij zou in 'n gloeiende oven willen kruipen, kon zij er door van haar zonden bevrijd worden. Maar radeloos is zij nu niet! (vgl vs. 222) *Jezus* hielp toch ook *Gisemast*, de goede moordeenaar! Gods barmhartigheid is oneindig! Zo, overwegende, slaapt ze in!

In de slaap verschijnt haar een vizioen: 'n stem spoort haar aan naar 't klooster terug te keren. Zij verneemt nu ook — officieel a. h. w. — hoe *Maria*

haar hielp. Zou dit alles geen zinsbedrog zijn? Zij bidt God de stem „anderwerf” en „derde werven” (alweer 'n vooruitlopen!) te doen wederkeren. Driemaal, als in Karel ende Elegast. En evenals dáár vraagt zij zich na de 2e maal af: „eest elfs ghedroch dat mi comt te voren?” Weer bidt zij tot God en Maria haar in deze moeilijke omstandigheden te helpen. Als de stem zich voor de derde maal laat horen — nu vergezeld van „enen over groten lichte” — neemt zij een kloek besluit: zij zal naar het klooster teruggaan! Hoe heeft deze strijd, hoe heeft al deze ellende, haar ziel gezuiverd van ieder wanbegrip. Hoe helder ziet ze nu haar weg, hoe groot is haar blank vertrouwen: geen angst nu om haar kinderen: „hissalse wel bewaren” (vlg. vs. 452); een volkomen vertrouwen op Maria's hulp. Dan gaat ze: haar afscheid van de wereld die haar zo bedrogen had! Evenals in Karel ende Elegast de keizer de deuren van het kasteel wijd geopend vond, evenzo vindt Beatrijs de kloosterdeuren ontsloten: zonder gericht komt zij weer in de zo vertrouwde omgeving; haar kloostergewaad en de sleutels vindt zij terug, op de plaats waar zij die 14 jaren geleden neerlegde en weghing. Zij dankt God en Maria uit de grond van haar hart, bidt voor haar kinderen en dan — 't liep tegen middernacht — hervat zij haar kloosterplichten. „Si sach clare lampten berren in allen hoeken”. Dat had Maria nog gedaan, voor zij haar kostersdienst weer verliet voor de hemel. Beatrijs zet het begonnen werk voort; zij luidt de metten, de zusters komen ter kapel en alles verliep, alsof hier geen zondig leven van veertien barre jaren zijn gelukkig einde gevonden had. En Beatrijs leefde in vroomheid en dienstbaarheid,

Maria te love, die men eert,
Der maghet van hemelrike,
Die altoos ghetrouwelike
Haren vrient staet in staden,
Alsi in noden sijn verladen. (864)

* *

*

3. De legende is hiermede ten einde. Een later dichter vond het evenwel nodig te verklaren: 1. hoe Beatrijs kwam tot de zuiverende biecht; hoe — via de biechtvader — in algemene trekken het gebeurde openbaar werd, en 2. hoe het met de kinderen affiep. Daaruit blijkt dat deze 2e dichter meer rationeel stond tegenover de legende. Niet onmogelijk is dit 2e deel (vs 865-1038) dan ook van vrij wat jongere datum. Zijn dichter begreep niet meer, dat de legende werkelijk geheel af was. Maria was, als de „omnipotentia suplex”, concreet voorgesteld, en een andere bedoeling had de dichter, blijkens z'n „proloog”, niet. De verheerlijking van Maria was zijn enig doel geweest. En sprak het niet vanzelf, dat Beatrijs had gebiecht? Hoe had de dichter anders kunnen schrijven:

Dus was die sonderse bekeert. (859)

Het is van geen enkel katholiek, laat staan van de begaafde Beatrijsdichter, te veronderstellen, dat hij niet de eenvoudige waarheid van de *belijdenis* der zonden, kennen zou! Ook voor het openbaar worden der wonderde gebeurtenissen was een verklaring onnodig.

't Is waar, dat de 2e dichter met zijn toevoeging

voldeed aan 't verlangen van 't verstand; maar geheel overbodig was het voor het menselijk hart; en nu is 't ook wel duidelijk, dat wij een legende moeten opnemen door het gemoed; het verstand is te koel voor de warmte van een dergelijk verhaal. Met het verhaal der lotgevallen van Beatrijs' kinderen is het juist eender gesteld. Het bevredigt het nieuwsgierig verstand; maar voor de ideale lezer — die een Mariakind moet zijn, in de voorstelling van de dichter — valt het geheel buiten de eigenlijke legende. Maria's moederlike liefde was al zo overtuigend gebleken; zou zij de arme, verlaten kinderen aan haar lot overlaten? Beatrijs' grote vrouwen — ook op dit punt — behoort ook het vertrouwen van de lezer te zijn: God redt niet, door Maria's voorspraak, de moeder, om daarna de kinderen te doen ondergaan in ellende. Indien de 2e dichter „verklaren” ging, waarom vertelde hij dan ook niet, wat er met de jongeling is geschied? Hij heeft het niet gedaan; toch is dit evenzeer een vraag die 't nieuwsgierige menselijke verstand zich stelt.

* *
* *

Intussen: het feit ligt er nu eenmaal, dat een uitbreiding aan het verhaal gegeven is. Naar deze voorstelling ging de weduwe met de twee kinderen naar 't klooster en ontving daar de verzekering, dat 't hen aan niets ontbreken zou: Gheberst hen yet, laet mi weten (898), zegt de abdis. Ondertussen knaagde de onrust aan Beatrijs' geweten. Toen op zekeren dag 'n abt z'n jaarlijkse

visitatie hield, verscheen haar in 'n visioen een jongeling, die een dood kind in de armen hield. Hij wilde dit doen spelen met een appel. Dat was voor Beatrijs een raadsel. Maar de jongeling verklaarde: dat God evenmin haar boete zag, als dit dode kind de appel. Toen biechtte zij. En de abt verhaalde in een sermoen wat Beatrijs beleeden had, maar „wiselike” (1008).

Toen de abt vertrok, nam hij de kinderen met zich mee en voedde hen op tot heilige kloosterlingen.

WAARDERING.

4. De Beatrijslegende (tot vs 864) is *volkomen harmonies opgebouwd*. Laat ons daartoe de personen van Beatrijs en haar geliefde nader bezien. Beiden waren van voorname afkomst. Van Beatrijs lezen we:

Si was hovesche ende subtijl van zeden.
Daarbij: zij was in 'n „convint van ioffrouwen.”
De jongeling kwam op z'n „rosside” naar 't klooster en bracht met zich „VC. pont wit selverijn”. Hij koopt voor Beatrijs rijke kleren, gebruiksartikelen en sieraden. W. s. leefden zij op te grote voet, waardoor na zeven jaren alles opgeteerd was. Vooral van de praalzieke en levenslustige jongeling is dit niet verwonderlijk, terwijl anderzijds Beatrijs vroeger geen materiele zorgen gekend had. Beatrijs was vol van liefde voor haar „ridder”; ook hij had haar zeker lief, maar hij was een zwakke wereldling, die vooral naar buiten leefde. Het is juist één der vele schoonheden van het

gedicht, dat deze personen zo zuiver tegenover elkaar gesteld zijn; wáár, levend en zonder overdrijving. De Jongeling staat niet zó reëel voor ons als Beatrijs; hij zweeft tussen individu en type.

Beatrijs is individu, waarachtig en geheel mens. Dat juist doet een zuivere verhouding ontstaan. Beatrijs immers moest zijn een ziel, waarin een tragische strijd wordt uitgevochten en een moeilijke overwinning wordt behaald, een overwinning dank zij Maria's voorspraak. Zij kon dan ook niet anders dan zeer psychies-reëel worden gegeven. De jongeling d. e. t. heeft geen eigen leven te leiden; hij is slechts de tegenspeler van Beatrijs, die de stof-felike inhoud moest helpen vormen. Daartoe was hij onmisbaar, maar tot méér diende hij ook niet. Daarbij stelt zijn liefde die van Beatrijs in het juiste licht; de tegenstelling aksentueert: bij Beatrijs géén zinnelijke liefde, bij haar géén verlangen naar weelde, géén drift naar het uiterlijk, geen overdaad van woord en kleet. Beatrijs beminde waarachtig, zij was gelukkig als hij maar bij haar was; dat was het enige waarnaar zij verlangde; en haar woord was eenvoudig en oprecht.

Van Beatrijs gaf de dichter een ontwikkelingsbeeld der ziel, door twee belangrijke momenten van haar leven begrensde. Had hij dit ook gedaan met de jongeling, dan zou onze aandacht voor Beatrijs minder levendig geweest zijn. Het is diezelfde zin voor harmonie, die de jongeling (en de kinderen eveneens!) uit de gezichtskring van dichter en lezer verdwijnen doet..... als hij zijn taak voor het verhaal heeft verricht. Men begrijpt, dat door het toevoegsel van de 2e dichter ook aan deze waarde afbreuk wordt gedaan.

Die zin voor harmonie komt duidelijk uit, waar hij

— ondanks alles — sympathie wekt voor Beatrijs. Juist de hoofdzaken worden breder uitgesponnen; de bijzaken slechts even aangeduid. Geen opzettelijk pleidooi voor Beatrijs, maar vele kleinere trekjes, die het meegevoel opwekken: hij laat ons vermoeden dat zij te vroeg naar 't klooster is gegaan, hij deelt mede dat zij de jongeling vanaf haar 12e jaar genegen was en dat de liefde een haast onweerstaanbare kracht is; in haar zondig leven toont zij duidelijk de weerzin, die haar daartegen vervult. De uitnemende psychologische voortgang van 't verhaal is uit de „algemene beschouwing” al wel gebleken. Daarnaast dient nog gewezen te worden op *het sobere en heldere woord*, dat op zeer weinige uitzonderingen na (b.v. 't overbodige vs. 30 — 't verwarde 247-248 — de stoplappen in 507 en 719) overal te vinden is. Hoe sober en toch hoe rijk is niet deze natuurbeschrijving:

Dus quamen si den telt ghevaren
Smorgens aan een foreest,
Daer die voghele hadden feest.
Si maecten soe groet ghescal,
Datment hoerde over al.
Elc sanc na der naturen sine.
Daer stonden scone bloemkine
Op dat groene velt ontploken,
Die scone waren ende suete roken.
Die locht was claer ende scone. (337)

Beatrijs is het werk van een groot kunstenaar. Toch is niet alles nieuw in zijn werk; *de traditie speelt ook hier een rol*: zo zijn het 2 × zeven jaren dat Beatrijs in de wereld leeft; de stem waarschuwt haar drie maal; de jongeling spreekt de artificiele taal

der minnelijck, zelfs Beatris ontkomt daar niet geheel aan; zij spreekt van „der minnen beken”, „der minnen strael”, „vercoren lief”; de jongeling spreekt tweemaal van „vrouw Venus”; hij vergelijkt hen beiden met „twee scone bloemen” die „vervallen ende verbleeken”; zij komen samen onder ’n eglentier, e.d.m. (zie aant. bij vs. 115).

Men heeft de middeleeuwen wel van overdreven Mariaverering beschuldigd. Wie bewijzen voor het tegengestelde zoeken wil, vindt ze in de Beatris. Terwijl dit nog wel een Mariaverhaal is, is de Mariaverering hier toch zeer zuiver, zoals de Katoelike Kerk die leert; nergens staat Maria boven God. De gebeden, die Beatris stort, zijn in dit opzicht welsprekende getuigen: 2 × bidt zij tot God alléén, overigens steeds tot Maria én God. Op drie plaatsen bidt zij het eerst tot Maria, maar we hebben gezien, hoe dit juist zeer fijn gevoeld is van de dichter; op déze momenten van Beatris’ leven is dit volkomen begrijpelijk.

DE DICHTER.

5. De dichter der eigenlike Beatris is een groot kunstenaar geweest. Hoe was zijn naam? We weten het niet. Diederic van Assenede — bewerker van de ridderroman „Floris ende Blancefloer” — is er gezegd; op grond o.a. van een gelijksoortige opvatting der liefde zoals die door onze dichter verkondigd wordt (in vs. 43 e.v. en 62-64) n.l. dat haar invloed onweersstaanbaar lijkt; ook omdat in Biervliet een Wilhelmietenklooster bestond, waarmee Diederic van Assenede relaties had. Daar zou dan „de

begheven Willemijn, broeder Ghijsbrecht” hebben gewoond. Toch zijn ons te weinig nauwkeurige feiten bekend om Diederic van Assenede de dichter van onze Beatris te kunnen noemen, Een dergelijke opvatting der liefde, als hierboven bedoeld, is te algemeen-menselijk, dan dat zij als bewijs zou kunnen dienen. Daarbij: de Beatris vertoont ook grote overeenkomst met Karel ende Elegast, en men zou dan ook de dichter hiervan wel de schrijver der Beatris kunnen noemen. Zo b.v. komt Beatris door list achter de waarheid omtrent de gebeurtenis in het klooster tijdens haar afwezigheid; een dergelijke wijze van doen treft ons in de Karel, als hij Elegast gevoelen wil kennen t.o.v. van de keizer. Driemaal wordt Beatris aangespoord naar haar klooster terug te keren; driemaal werd Karel aangespoord te gaan stelen. En zoals Karel, „vakede al luttelkijn”, zo „quam een vaec in haer ledé”. Zoals Karel zich afvroeg na de 2e aansporing: „eest alfsgedroch dat mi quelt?“, zo vroeg Beatris zich, eveneens na de 2e aansporing, af: „eest elfsghedroch, dat mi comt te voren?”. Ten slotte: zoals Karel ende Elegast een ridderverhaal is, gebouwd op vrouwen in God, zo is de Beatris een verhaal, gebouwd op vrouwen in Maria.

Dit alles ligt evenwel zozeer in de geest en de manier der Middeleeuwen, dat identiteit tussen beide dichters niet bewezen wordt. Zeker is, dat de Beatrisdichter een fijne geest was, een vroom man, die de wereld én de zielen kende. De wereld: zie maar eens de beschrijving der kleren en sieraden, die de jongeling voor Beatris kocht (166 e.v.). Men voelt: hij heeft daar geen moeite mee. We zezen er reeds op hoe hij de terminologie der ridderlike minnelijck goed kende. Ook de situaties wijzen op dit laatste,

al kán zoiets ook door gelijksoortige omstandigheden worden verklaard:

Hi ghinc sitten voer tfensterkijn (97) lezen we. De hoogste liefde die de jongeling zich denken kan, is die van een „keyserinne“ (318).

Voor al echter kent de dichter de zielen. Hij zal misschien een priester geweest zijn, die putte uit de droevige, maar rijke ervaringen van de biechtstoel. Dat verklaart ook zijn sympathie voor Beatrijs, zijn voortdurend pleiten voor haar. In de biechtstoel vooral kan hij dat diepe begrip van de ontzettende strijd in Beatrijs' ziel, en het innige medelijden met haar hebben geoogst. Dat verklaart waarom hij zo vlug heenloopt over haar schone gestalte:

„Dats een dinc dat niet en dochte“.

Daarom kent de dichter ook zo goed de kloostergebruiken.

Hoe zuiver katholiek zijn opvatting was omtrent de Mariaverering is reeds in het licht gesteld.

POPULARITEIT.

6. De Beatrijslegende was ongemeen populair in de Middeleeuwen: er zijn 'n kleine zestig Middeleeuwse documenten van over, waarvan de oudste geschreven zijn in het latijn. Deze zijn van de hand van de Cisterciënsers-prior Caesarius van Heisterbach. Hij maakte vele inspektiereizen met zijn abt en heeft zo kunnen putten uit vele mondelinge en schriftelijke bronnen.

Het verhaal moet natuurlijk ergens ontstaan zijn en op een bepaalde wijze. Waar? En hoe? Daarover weten we niets. Mogelijk heeft inderdaad een dergelijk „mirakel“ plaats gegrepen; misschien is het de

literaire schepping van één persoon; ook kán het om een utilitaristische reden zijn ontstaan. Dit is niet uit te maken... Een feit is evenwel z'n grote populariteit. Dat laat zich begrijpen van zo'n fijne vertelling; maar meer nog, als we bedenken, dat de *Mariaverering* in de Middeleeuwen een hoge vlucht had genomen.

De katolieke Kerk aanbidt God, Zij vereert de heiligen, en onder deze v. n. l. de H. Maria, omdat zij Gods Moeder is. Afbeeldingen in de katekonden getuigen hoe vanaf de allereerste tijden de Mariaverering bestond. Ook schriftelijke bewijzen zijn daarvoor aanwezig. De grote stoot werd gegeven door het Concilie van Ephese (431), waar tegenover de lochening van de ketter Nestorius duidelijk werd verklaard, dat Maria waarlijk de Moeder van God was. Talrijke Mariakerken en -kloosters, beeldhouwwerken en schilderstukken, Mariafeesten en -orden, bewijzen, hoe diep deze verering in de zielen der gelovigen verankerd lag. Ook de letterkunde toont de reflex ervan. De grote didaktische dichter der 13e eeuw, Jacob van Maerlant, schreef vijf strofiese gedichten van geestelijke aard, waarvan er twee geheel aan de Moedermaagd zijn gewijd n.l. „*Van den vijf Vrouden*“ (= *vreugden*) en de *Disputacie van den Cruce*.

Voor al toont zij zich in de overtalrijke Marialiederen en -legenden. Van ieder één voorbeeld! Het lied is van de bekende volksprediker Jan Brugman:

Ic heb ghejaecht mijn leven lanc
Al om een joncfrou sone,
Die alresoetste wijngaertranc,
Die daer is in shemels trone.

Met engelen is si om beset,
 Ic en can daer niet bi comen :
 Mijn sonden hebbent mi belet,
 Des ic mi mach bedroven.

Ic bin verdoelt op deser jacht,
 Die werelt heeft mi gheloghen ;
 Ghenoechte heb ic seer gheacht,
 In wanen bin ic bedrogghen ;
 Rijcheit ende lof heb ic ghemint
 Ende edelheit uutvercoren ;
 Int jaghen bin ic dus verblint,
 Den wech heb ic verloren.

Ic wil opstaen, tis meer dan tijt,
 Ende soeken hem alleine,
 Des joncfrou soen, diet al verblijt:
 Jesus ist dien ic meine.
 Hi is den wech, alsmen verclaert ;
 Ic wil mi tot hem keren ;
 Den rechten wech ter joncfrou waert
 Mach ic noch aen hem leren.

O Jesu Heer, nu bid ic di
 Uut al mijns herten gronde,
 Van sonden wilt mi maken vri,
 Dats nu ende tallen stonde !
 Doet mi die pure moeder dijn
 Met suverheit aenscouwen,
 Doer haer wilt mijns ghenadich sijn,
 Ic wil haer dienen met trouwen.

Der engelen vroecht, wilt op mi slaen
 Den ontfermhertighe oghen !
 Ik heb u grotelic misdaen,
 Des is mijn hart in doghen.
 Ghi sijt der sondaers toeverlaet

Ende troesterse der armen.
 Ghi sijt die gheen daert al an staet,
 Wilt mijns doch nu ontfarmen !

Mijn vrienden, maghen ende scat
 Die sullen mi beswiken,
 Die scriftuur bewijst wel dat :
 Ic moet alleine gaen striken.* * heengaan
 O moeder Gods, daer om wilt staen
 Bi mi, als ic sel sterven.
 Want ic moet loen naer werc ontfaen.
 Wilt mi ghenade verwerven !

Die dit liedekijn eerstwerf sanc,
 Is seer ghequetst van binnen ;
 Sijn vleisc heeft hem gemact so cranc,
 Dat hi is flau van minnen.
 O Jesus die dranc den bitteren dranc
 Ant cruus om smenscen wille.
 Behoede ons van der hellen stanc
 Ende van des duvels quelle !

En nu een legende, waarin verhaald wordt van een
 zondaar, die aan zijn devotie tot Maria zijn redding
 dankte :

Daar was een ander ridder ende was seer onreyn
 van leven. Mer hi plach alle daghe te lesen voor
 den eten vijftich Ave Mariën der moeder gods ter
 eren. Op een tijt hadde hi dat vergheten ende het
 was maaltijt. Ende doe hijt dochte doe ghinc hi
 inder kerken ende hi begonde te lesen Ave Maria.
 Ende in dat lesen so wort hi ontslope. Doe open-
 baerde haer maria onse lieve vrouwe. Ende brochte
 hem costelike spise in een onreyn vat. Ende si seide
 totten ridder : „eet !”. Die ridder seide : „ic en

machs niet eten overmits die onreynicheit des vates." Doe seide maria onse lieve vrouwe: „Mi hadde oec seer wel behaghet die vijfich Ave mariën mer om die onreynicheit des vates so en ist mi niet ontfanckelic”.

In de sfeer dezer legenden hoort ook onze Beatris tuis. Men zal ook al wel tastbare punten van overeenkomst hebben opgemerkt, tussen haar en de hier aangehaalde legende. De sfeer, waarin die legenden alleen bloeien kunnen, is de sfeer van een katolieke Mariaverering. Wie een vast geloof bezit in de macht van de H. Maagd, wie een diep vertrouwen heeft in haar goedertierenheid, en daarbij vervuld is van een innige liefde tot deze hoogste der Vrouwen, die alleen bezit, wat deze legende kon doen ontstaan. Voor zo iemand zijn zij meer dan litterair-mooi, voor zo iemand zijn zij een realiteit. Daarom vinden ze hun schoonste bloei ook in de Middeleeuwen.

BEWERKINGEN.

Ook na de Middeleeuwen treffen we de Beatris-legende nog veelvuldig aan. Omdat de Middeleeuwse geest evenwel verdwenen was, kon zij niet meer tot bloei komen. In zeer vele gevallen is 't niet meer dan slaafse navolging. En als er al eens iemand was, die de legende-sfeer begreep en beleven kon, dan ontbrak het nog aan 't artistieke talent. In onze eigen tijd zien we er voorbeelden van. Daar is b.v. *Ik dien* door Herman Teirlinck, „een spel in drie bedrijven ter verheerlijking van zuster Beatris”. (1924). Het moge een knap spel zijn, als bewerking der Beatrislegende is het geheel mislukt. Teirlinck vermocht het niet te leven in de sfeer, waarin zij alleen ontstaan en bloeien kan.

Iets anders is het met de bewerking van Felix Rutten: *Beatris-Mysteriepel in vier tafereelen* (1920 2e dr.) Felix Rutten begreep wel de Marialegende; hij heeft alleen getracht, haar psychologies te verdiepen. Daarin is hij ook voor een deel ongetwijfeld geslaagd. Men lette er eens op, hoe in de aanvang Beatris zichzelf weerspiegeld ziet in de bloemen:

BEATRIS (die een korf met bloemen vult)

Wat staart gij met uw strakke bloemgezichten
Mij peinzend aan, als zaagt gij in de ziel, —
Margrietten met uw wijdgeplooiden kraag,
En gij, fluweelige violennoogen:
Peilt gij dan de gedachten van een mensch,
En weet wat onrust woelt in zijn gemoed? —
Maar dit is beuzelpraat. — Mij'n werk is klaar.
Nu fluks naar de kapel den vollen korf
Maria, voor haar feest te voet gezet. —
Maar . . . laat de reseda de groene kopjes
Niet hangen als in droefheid? — Zoete geur,
Hoe draagt gij op uw donzen wiek de ziel
Naar schoone verte van herinnering
Ik sluit mijn oog, en zie: daar is de tuin,
Waar Beatris gelukkig was, een kind
Dat vlinders jaagt, en denkt, dat héél het leven
Is als de tuin van 't ouderlijke huis,
Terwijl de zon zijn klimmend dak bestraalt —
Dit is geen tijd voor droomen, kosteres.

(Zij brengt de bloemen in de kapel).

Men zal echter tevens opmerken, dat de taal te artificeel, te gekunsteld is.

Wat nu de psychologische motivering betreft: teneinde

de ontrouw van ridder Valentijn t. o. v. Beatrijs te kunnen verklaren, voerde Rutten een dienstvrouw Machteld in, om wie Valentijn Beatrijs in den steek laat; om Beatrijs' strijd sterker te beelden, worden een tuinman, een oude zuster en twee koorknaapjes ingevoerd; maar psychologies voldoet dit niet. Door personen op 't voorplan te brengen, die evenzeer als Beatrijs onze aandacht vragen, raakt de zuster zelve op de achtergrond, althans: zij wordt niet meer beschenen door dat heldere licht, dat de middeleeuwse dichter om haar wist te toveren. Die verdeelde belangstelling — en van de dichter en van de lezer — veroorzaakt een onevenwichtige bouw, in tegenstelling tot het 13e eeuwse berijmde verhaal, waarin alle personen zo zuiver naar hun belangrijkheid afgewogen zijn. Het grote punt waarom het hierbij gaat, is dit: de *menselijke* kant der Beatrijslegende heeft te zeer de aandacht van de moderne kunstenaars gehad; dat wilden zij verklaren. Zij begrepen niet, of althans niet voldoende, dat het wezenlijke er van was, de andere zijde: de werking ener hemelse kracht. En deze behoeft geen verklaring, maar onderstelt en in kunstenaar en in lezer — het geloof in de werking dier kracht. Vandaar dat die van Teirlinck wel mislukken moest; vandaar dat die van Rutten beter had kunnen slagen (en oneindig beter dan „Ik dien” geslaagd is!); vandaar dat de „bewerking” van Herman van Overbeke het best voldoet en die van P. C. Boutens mislukt is als bewerking der Beatrijslegende wel te verstaan! — Over deze beide laatste nog een enkel woord.

De bewerking van *Herman van Overbeke* (1925) is getiteld „Beatrijs. Dramatisch verhaal der middeleeuwsche legende volgens den tekst van het Haagsche

handschrift / naar oude wijs / met aanpassing van oude wereldsche / en kerkelijke liederen / voor het tooneel bewerkt / in vijf handelingen met vóór- en naspel”.

Daaruit blijkt reeds, hoe Herman van Overbeke zijn taak heeft opgevat. Geen nieuwe personen worden ingevoerd, tenzij ze liggen in de aard van 't verhaal, geen nieuwe tekst geschapen! De middeleeuwse tekst wordt trouw gevolgd. Alleen heeft deze Gentse regisseur door een toneelmatige indeling en het inschuiven van kerkelijke en wereldse liederen getracht, het geheel te dramatiseren. Als het doek rijst, horen we het kleppen der klok voor het lof; de zusters zingen het Regina Coeli, en dan spreekt „de Abt” de proloog (vs. 1 t.m. 64); na het lof luisteren we naar Beatrijs' klacht (vs. 65 t.m. 74), waarna in de verte een klagende stem zingt het middeleeuwse lied:

Ghequetst ben ic van binnen,
Duerwont mijn hert so seer,
Van uwen ganscher minnen
Ghequetst so lanc so meer.

De Varende Ghesellen, zangers van dit lied, zijn op deze wijze onbewust bondgenoten van satan, die daarmee Beatrijs gedachte krachtiger op haar wereldse liefde richt. Zo is de hele Beatrijs' gedramatiseerd. Het grote voordeel dezer bewerking is ongetwijfeld, dat zij en de harmoniese bouw en de eenvoud en soberheid der legende bewaart. De kerkelijke liederen, en eveneens de wereldlike, ondersteunen nog den tekst en scheppen de sfeer, waarbinnen het verhaal leven en bewegen kan; het gebeuren kon zo, zonder schade aan de kern der legende, voor het voetlicht worden gebracht.

Boutens bewerking (1908) — ofschon terecht genoemd om haar taalschoonheid en de zuivere beschrijvingskunst van al het uitwendige in de Beatrijs' geschiedenis — moet mislukt heten. Naar Boutens' voorstelling was Beatrijs' „doen één zuivre vreugd:

Een orgel dat speelt zacht en ver
Zijn hymnen aan Maria's deugd:
O Hemels Deur, o Morgenster!

Tot Beatrijs' op een dag, dat zij uitging naar „waar smart haar blijdschap riep“, een ridder ontmoette:

Haar bloed bonsde in haar oor en slaap
En de gouden pijn stak in haar hart
Om het helder oog van den slanken knaap
En zijn ongetrooste smart

Zooals zij uitging om bedroefden op te beuren, zo wilde zij de ridder volgen:

Zoo toog die zoete Beatrijs,
Rustig en recht als een die weet.
Haar nachtelijke onzekere reis
Naar 't hart dat om haar leed.

Want 's avonds, toen zij de „donkere poort“ niet sloot zoals gewoonlik, maar naar buiten trad:

Toen door haar wondzeer harte sneed,
Als een pijl die door de klaarte schoot,
Van een verdoolde meeuw de kreet?
Van ziel in nood?

Toen moest (?) zij heen. Haar kloosterkleren lei ze aan Moeders voet „en bijna blij“ ging zij de onbekende toekomst in. 't Mariabeeld wordt levend en neemt Beatrijs' plichten waar.

Maar eens, een zonnigen Meiedag,
Wist zij haar wereldsch werk verricht:
Zij rees ter andre reis en zag
Haar nieuwen plicht.

Haar terugkomst in 't klooster geschiedt in een feest van wonder licht en licht geluid:

Zij hoorde den klank van veël en luit
Op de doorzongen lucht.

Kwam Beatrijs nu een schuld uitboeten? en wàs zij wel schuldig? De dichter zegt:

Zoo stond de onnoozle Beatrijs
Verheerlijkt met Maria meê.

Beatrijs sprak met niemand over wat was geschied.
Zij deed haar werk als vroeger; haar doen was als weleer „één zuivre vreugd“. Tot zij stierf!

Doch weinig zonnen stegen, en
Daar kwam een pelgrim moede en grijs,
Die vroeg den laatsten zegen en
Zijn graf naast Beatrijs.

Hij deed zijn sober kort verhaal
Dat telde de jaren van Mei tot Mei,
Voor al de zusters in de zaal,
En toen verstonden zij.

Daarmee is de legende — of, zoals Boutens zegt: de sproke — ten einde. In een soort epilooq leren we de mening van de dichter over het „gebeuren” nog duidelijker kennen. Naar zijn voorstelling keurde de H. Maagd Beatrijs' handelwijze goed. In 't verhaal zelf vinden we daartoe deze aanwijzing: toen Beatrijs heenging „keek Maria bezorgden groet, maar geen *verwijf*” In de „epilooq” zegt hij, dat geen heilige had, met Maria, „zoo teër *geheim*”. Toch spreekt Boutens nog van berouw. Dit is inkonsekvent! Hier vertoont zich — onbewuste — invloed van 't Middeleeuws verhaal.

Als alle poëzie van Boutens is ook dit gedicht van een grote vormschoonheid. Echter: het is niet meer een legende, zeker niet de Beatrijslegende. Boutens heeft die niet begrepen, en vermocht derhalve ook niet de legendesfeer te scheppen, waarin zo'n verhaal alleen leven kan. De kern der legende is hem ontgaan. Hij heeft alleen enkele uiterlijke feiten van „het gebeuren” der Beatrijslegende tot een oppervlakkig vertelselje aaneengeregen. Zij was voor Boutens enkel een stof, waarop hij z'n technische en vormvaardigheid kon botvieren; hoogstens vond hij 't ietwat mysterieus. Wie het gedicht als legende, of zelfs maar als eenvoudig verhaal beziet, kan het niet anders dan een mislukking heten. Wat is er toch met die ridder? Wat was Beatrijs' taak gedurende haar afwezigheid? Waarom keerde zij terug? Inderdaad heeft dit alles meer van een sprookje dan van een legende, zij het dan van een slecht gelukt sprookje! Alle meesterschap van vorm kan dit vergriep tegenover de Beatrijsstof niet goed praten.

Van de hier besproken bewerkingen zijn die van Teirlinck en Boutens geheel mislukt; beter geslaagd

is die van Rutten, nog beter die van Herman van Overbeke, omdat die zo dicht bij het Middeleeuws verhaal bleef. Geen overtreft dit laatste, dat èn als legende èn als vorm voortreffelijk moet genoemd worden.

LITTERATUUR:

- Robert Guiette: *La légende de la sacrissime*, Paris, Champion 1927, p. 118 en 119 vindt men een bibliografie (onvolledig, maar voldoende) der Mnl. Beatrijs. vgl. Ts. v. T. & L. 1930 p. 152 e.v.
- D. A. Stracke S.J., *Over Beatrijs*, Leuvensche Bijdr. XVIII en XIX.
- D. A. Stracke S.J., *Beatrijs in de Wereldletterkunde*, Kath. Vi. Hoogeschooluitbreiding no. 278, N.V. Standaard-boekhandel, Brussel 1930.
- H. P. J. M. Ahsmann, *Le culte de la sainte Vierge et la littérature française profane du moyen âge*. N.V. Dekker Van de Vegt en J. W. van Leeuwen, Utrecht-Nijmegen z.j. (1930), p. 4—46 (*Le culte de la vierge et son évolution au moyen âge*).
- Jos. J. Gielen, *Over Beatrijs*, Leuvensche Bijdr. XXIII.

BEA TRIJS.

Van dichten comt mi cleine bate.

Die liede raden mi dat ict late

Ende minen sin niet en vertare.

Maer om die doghet van hare,

Die moeder ende maghet es bleven,

Hebbic een scone miracle op heven,

Die god sonder twivel toghede

Marien teren, diene soghede.

Ic wille beghinnen van ere nonnen

10 Een ghedichte, god moet mi onnen,

Dat ic die poente moet wel geraken

Ende een goet ende daer af maken,

Volcomelijc na der waerheide,

Als mi broeder ghijsbrecht seide,

15 Een begheven willemijn;

Hi vant in die boeke sijn.

Hi was een out ghedaghet man.

Die nonne, daer ic af began,

Was hovesche ende subtyl van zeden;

20 Men vint ghene noch heden,

Die haer ghelijct, ic wane,

Van zeden ende van ghedane.

Dat ic prisede hare lede,

Sonderlinghe haer soocnhede,

1. 't dichten baart mij (slechts) een gering genoeg.

2. die liede: de mensen.

3. sin: geest, vertare: (vertere), vermoete.

4. doghet: goedheid.

6. op heffen: beginnen te vertellen.

8. diene soghede: die Zijne Moeder was.

9. ere: = eenre (= ene).

10. onnen: verlenen (eig: gunnen), most: moge.

11. dat ik alle onderdelen beoorlijk moge uiteenzetten.

12. en het tot een goed einde brengen.

14. als: zoals.

15. 'n Willemietepater (of broeder); 'n kloosterling van de orde van de H. Willem (van Maleval); begheven: die de wereld verlaten heeft, kloosterling.

16. vant: vond 't.

17. ghedaghet: bejaard.

19. was beschaafd en kies in haar manieren.

22. ghedane: gestalte.

24. sonderlinghe: speciaal, v.n.l.

25 Dats een dinc dat niet en dochte,
Ic wille u segghen, van wat ambochte

Si plach te wesen langhen tijt:

Int cloester daer si droech abijt,

Costersse was si daer,

30 Dat seggic u al over waer:

Sine was lat no fraghe.

No bi nachte no bi daghe.

Si was snel te haren werke;

35 Si plach te ludene in die kerke;

Si ghereide tlicht ende ornament

Ende dede op staen alt covent.

Dese ioffrouwe en was niet sonder

Der minnen, die groot wonder

40 Pleecht te werken achter lande.

Bi wilen comter af scande,

Quale, toren, wedermoet;

Bi wilen bliscap ende goet.

Den wisen maect si oec soe ries,

45 Dat hi moet bliven int verlies,

Eest hem lief ofte leet.

Si dwinght sulken, dat hine weet

Weder spreken ofte swighen,

Daer hi loen af waent ghecrighen.

Meneghe woypt si onder voet,

50 Die op staet, alst haer dunct goet.

Minne maect sulken milde,

Die liever sine ghiften hilde,

Dade hijt niet bider minnen rade.

25. dochte: zou betamen.

28. droech abijt: kloosterlinge

was. vgl. vs. 207, 232 en

581.

30. dit vers is niet meer dan de

vulling van een hiaat in 't

berijmde verhaal —

31. lat en fraghe zijn synoniemen

no: noch.

35. ghereide: gereed maken.

36. alt covent: 't hele klooster.

39. achter lande: overal, steeds.

41. Quale: ellende. toren: verdriet.

wedermoet: wrevellg humeur.

43. ries: dwaas. oec: eveneens.

44. bliven int verlies: blijvend na-

deel er van ondervinden.

45. eest: is het.

47. weder — ofte: of — of.

48. Waardoor hij zijn loon (n.l.

wederliefde) meent te ver-

werven.

50. klemtoon op haer.

53. als hij 't niet zou doen onder

de aandrang der liefde.

- 55 Noch vintmen liede soe ghestade,
Wat si hebben, groet oft clene,
Dat hen die minne gheeft ghemene;
Welde, bliscap ende rouwe;
Selke minne hetic ghetrouwe.
In constu niet gheseggen als,
60 Hoe vele gheloux ende onghevals
Uter minnen beken rennen.
Hier omme en darfmen niet veronnen
Der nonnen, dat si niet en conste ontgaen
Der minnen diese hilt ghevaen;
65 Want die duvel altoes begheert
Den mensche te become ende niet en cesseert
Dach ende nacht, spade ende vroe.
Hi doeter sine macht toe.
Met quaden listen, als hi wel conde,
70 Becordise met vleescheliker sonde,
Die nonne, dat si sterven waende.
Gode bat si ende vermaende,
Dat hise troeste dore sine ghenaden.
Si sprac: „ic ben soe verladen
75 Met sterker minnen ende ghewont,
Dat weet hi, dient al es cont,
Die niet en es verholen
Dat mi die crancheit sal doen dolen.
Ic moet leiden een ander leven;
80 Dit abijt moetic begheven.”
Nu hoert, hoeter na verghinc:
Si sende om den ionghelinc,

54. *noch*: daarbij. *ghestade*: be-
stendig, standvastig.
55—56. dat zij alles wat hen over-
komt uit liefde met elkander
delen.
59. *in*: ic en. *als*: ten volle, alles.
61. *ronnen*: stromen. De dichter
is hier artificiël als in de
„echte” minnelyriek.
62. *darf*: mag. *veronnen*: kwalik
nemen, euvel duiden.
64. *ghevaen*: gevangen.
66. *cesseert*: ophoudt.
- Fr. cesser.
68. Hij spant er al z'n kracht
voor in.
69. Op sluwe en gemene wijze
gelijk hij dat zo goed kon.
72. *vermaende*: bezwoer.
74. *verladen*: bezwaard, belast.
76. *cont*: bekend.
77. *niet*: niets. *verholen*: verbor-
gen. vs. 75 en 78 sluiten aan.
78. *crancheit*: zwakheid.
80. *begheven*: afleggen.
81. *hoeter na*: hoe 't daarna.

- Daer si toe hadde grote lieve,
Oetmoedelijc met enen brieve:
85 Dat hi saen te hare quame,
Daer laghe ane sine vrame.
Die bode ghinc daer de ionghelinc was.
Hi nam den brief ende las,
Die hem sende sijn vriendinne.
90 Doe was hi blide in sinen sinne;
Hi haestem te comen daer.
Sint dat si out waren .XIJ. iaer,
Dwanc die minne dese twee,
Dat si dogheden menech wee.
95 Hi reet, soe hi ierst mochte,
Ten cloester, daer hise sochte.
Hi ghinc sitten voer tfensterkijn
Ende soude gheerne, mocht sijn,
Sijn lief spreken ende sien.
100 Niet langhe en merde si na dien;
Si quam (ende woudene vanden)
Vor tfensterkijn, dat met yseren banden
Dwers ende lanx was bevlochten.
Menech werven si versochten,
105 Daer hi sat buten ende si binnen,
Bevaen met alsoe sterker minnen.
Si saten soe, een langhe stonde,
Dat ict ghesegghen niet en conde,
Hoe dicke verwandelde hare blye.
110 „Ay mi”, seitsi, „aymie,
Vercoren lief, mi es soe wee,
84. *oetmoedelijc*: bescheidenlik
85. *saen*: spoedig; Eng. soon —
quame: zou komen.
86. dat zou in zijn belang zijn.
91. *haestern*: haastte zich.
93. *dwanc*: beheerste.
94. *dogheden*: leden.
95. *soe hi ierst mochte*: zodra hij
kon.
98. *mocht*: mocht 't = kon 't.
100. *merde*: draalde.
101. *woudene vanden*: wou hem
zoeken.
104. *versochten*: zuchten zwaar.
105. *Daer*: terwyl.
108. *conde*: zou kunnen.
109. *verwandelde*: veranderen.
vgl. D. verwandeln. *blye*: ge-
laatsideur.
110. *aymie*: ay mi.
111. *vercoren lief*: eig. uitgelezen
lief. Wel 'n ietwat vaste
term! vgl. vs. 61.

- Met u willic mi aventueren,
Lief, leet, tsuete mëtten sueren.
Nemt te pande mijn trouwe."
„Vercorne vrient", sprac die ioncfrouwe
„Die willic gherne van u ontfæen,
Ende met u soe verre gaen,
Dat niemēn en sal weten in dit covent
Werwaert dat wi sijn bewent.
Van tavont over .VIII. nachte
Comt ende nemt mijns wachte
Daer buten inden vergier,
150 Onder enen eglentier.
Wacht daer mijns, ic come uut,
Ende wille wesen uwe bruut,
Te varen daer ghi begheert;
En si dat mi siecheit deert
155 Ocht saken, die mi sijn te swaer,
Ic come sekerlike daer,
Ende ic begheert van u sere,
Dat ghi daer comt, lieve ionchere."
- Dit gheboefde elc anderen.
160 Hi nam orlof ende ghinc wanderen
Daer sijn rosside ghesadelt stoet.
Hi satter op metter spoet
Ende reet wech sinen telt
Ter stat wert, over een velt.
165 Sijns lieves hi niet en vergat.
Sanders daghes ghinc hi in die stat;
Hi cochte blau ende scaerlaken

139. *mi aventueren*: (gerust) aan-
vaarden. 159. *gheboefde*: beloofde, verzeker-
de.
141. *nemt te pande*: neem tot pand.
142. *vgl. vs. 111.*
146. *bewent*: gegaan. 160. *orlof*: afscheid.
148. *kom en wacht op mij.* *wanderen*: eig. „wandelen”,
keren, wenden.
149. *vergier*: boomgaard. 161. *rosside*: ros, rijpaard.
150. *eglentier*: wilde roos. *vs. 151*
en 153 sluiten bij elkaar aan. 163. *sinen telt riden*: draven.
154. *en si dat*: tenzij, dat..... 165. *vergat* regeert de genitief:
155. *ocht*: of. *sijns lieves*.
166. *scaerlaken*: hekkood. Met deze
kleurnamen worden de stoffen
tevens aangeduid.

- Sprect ieghen mi een wort oft twee,
Dat mi therte confortteert!
Ic ben, die troest ane u begheert!
115 Der minnen strael stect mi int herte.
Dat ic doghe grote smerte.
In mach nemmermeer verhoghen,
Lief, ghi en hebbet uut ghetoghen!"
- Hi antworde met sinne:
120 „Ghi wet wel, lieve vriendinne,
Dat wi langhe hebben ghedragen
Minne; al onsen daghen
Wi en hadden nye soe vele rusten,
Dat wi ons eens ondercusten.
125 Vrouwe venus, die godinne,
Die dit brachte in onsen sinne,
Moete god onse here verdoemen,
Dat si twee soe scone bloemen
Doet vervaluen ende bederven.
130 Constic wel ane u verwerven,
Ende ghi diabijt wout neder leggen
Ende mi enen sekeren tijt seggen,
Hoe ic u ute mochte leiden,
Ic woude riden ende ghereiden
135 Goede cleder, diere, van wullen,
Ende die met bonten doen vullen:
Mantel, roc ende sercoet.
In begheve u te ghere noet.

113. *confortteert*: opbeurt. *vgl. Fr.*
conforter. 127. *moete*: moge.
114. *ane*: van. 129. *vervaluen*: verwelken, ver-
flensen. *bederven*: vergaan.
115. *strael*: pijl. *vgl. vs. 61 en 111!*
Hierna nog *vs. 125—128—*
142—150.
117. *in*: ic en. *verhoghen*: ver-
heugd zijn. 134. *ghereiden*: gereed maken.
118. *tenzij..... ghetoghen*: ge-
trokken. 135. *diere*: kostbare.
119. *met sinne*: met vuur, met aan-
drift. 136. *vullen*: voeren. *vgl. vs. 171.*
123. *nye*: nooit. *rusten*: gelegen-
heid. Sluit aan bij *vs. 134*: Ende
ic woude.....
124. *ons ondercusten*: elkaar kus-
ten. 137. *sercoet*: overkleed O. fr. sur-
cot.
138. *ik zal u in geen nood ver-*
laten.

- Daer hi af dede maken
Mantele ende caproen groet
170 Ende roc ende sorcoet
Ende na recht ghevoedert wel.
Niemen en sach beter vel
Onder vrouwen cledere draghen;
Si prysdent alle diet saghene.
175 Messe, gordele ende almoniere
Cochti haer goet ende diere;
Huven, vingherline van goude
Ende chienheit menechfoude.
Om al die chienheit dede hi proeven,
180 De eneger bruut soude behoeven.
Met hem nam hi .v.c pont
Ende voer in ere avontstont
Heymelike buten der stede.
Al dat scoenheide voerdi mede
185 Wel ghetorst op sijn paert
Ende voer alsoe ten cloestere waert.
Daer si seide, inden vergier,
Onder enen eglentier,
Hi ghinc sitten neder int cruut,
190 Tot sijn lief soude coomen uut.
Van hem latic nu die tale
Ende segghe u vander scoender smale.
Vore middernacht lude si mettine;
Die minne dede haer grote pine.
195 Als mettenen waren ghesongen

169. *caproen*: kap van de mantel.
vgl. Fr. *chaperon*.
170. *sorcoet*: overkleed. vgl. vs.
137.
171. *na recht*: zooals 't behoort.
172. *vel*: bond.
173. als voering voor vrouwen-
kleden.
175. *messe*: moet dit niet *messe*
zijn? (= draagmandje).
almoniere: geldbuidel. volk-
setym. ook *almoesniere*.
177. *huven*: haarbanden.
- vingherline*: ringen.
178. *chierheit*: sieraden.
179. *proeven*: vragen naar (bij
koopplu).
180. die voor iedere bruid nodig
zouden zijn.
181. .V.c: 500. *pont*: had geen
vaste waarde.
186. *scoerheide*: schoons. *alsoe*:
n.l. met al z'n schatten.
187. *seide*: gezegd had.
191. *scoender smale*: lieflijke
jonkvrouw.
193. *mettine*: de metten.

- Beide van ouden ende van iongen
Die daer waren int covent,
Ende si weder waren ghewent
Opten dornter al ghemene,
200 Bleef si inden coer allene
Ende si sprac haer ghebede,
Alsi te voren dicke dede.
Si knielde voerden outaer
Ende sprac met groten vaer:
205 „Maria, moeder, soete name,
Nu en mach minen lichame
Niet langher in dabijt gheduren.
Ghi kint wel in allen uren
Smenschen herte ende sijn wesen;
210 Ic hebbe ghevast ende ghelesen
Ende ghenomen discipline,
Hets al om niet dat ic pine;
Minne worpt mi onder voet,
Dat ic der werelt dienen moet.
215 Alsoe waerlike als ghi here lieve,
Wort ghehanghen tusschen ij. dieve
Ende aent cruce wort gherecket,
Ende ghi lazarusse verwecket,
Daer hi lach inden grave doet,
220 Soe moetti kinnen minen moet
Ende mine mesdaet mi vergheven,
Ic moet in swaren sonden sneven.”

Na desen ghinc si uten core

196. *beide... ende*: zowel... als.
198. *medeghevent*: teruggegaan.
199. op de gemeenschappelijke
slaapzaal. *dormier*: vgl. Fr.
dortoir.
200. *coer*: koor.
202. *dicke*: dikwels.
204. *vaer*: vrezé, angst.
205. *soete name*: heeft betrekking
op moeder. Min of meer vaste
eretitel.
207. *dabijt*: kloosterleven. vgl. 232
—581. (symbool voor „de
kloosterlike staat”).
- gheduren*: standhouden. vgl.
213.
209. *wesen*: toestand (van de
ziel).
211. en mij zelven getuchtigd.
212. *pine*: moeite doe.
214. *dat*: zodat.
217. *wort*: werd. *gherecket*: uitge-
rekt.
219. *daer*: toen.
220. *kinnen*: begrijpen.
222. *ic moet*: opdat ik niet moge.
sneven: ondergaan. (n.l. naar
de ziel). vgl. vs. 614.

- Teenen beelde, daer si vore
 225 Knielde ende sprac hare ghebede,
 Daer maria stont ter stede.
 Si riep: „maria!“ onversaghet,
 „Ic hebbe u nach ende dach geclaghet
 230 Ontfermelike mijn vernoy
 Ende mi en es niet te bat een hoy.
 Ic werde mijns sins te male quijt,
 Blivic langher in dit abijt!“
 Die covel toech si ute al daer
 Ende leidse op onser vrouwen outaer.
 235 Doen dede si ute hare scoen.
 Nu hoert, watsi sal doen:
 Die slotele vander sacristiën
 Hinc si voer dat beelde mariën;
 Ende ict segt u over waer,
 240 Waer omme dat sise hinc al daer:
 Ofmense te priemtide sochte,
 Dat mense best daer vinden mochte.
 Hets wel recht in alder tijt,
 Wie vore mariën beelde lijt,
 245 Dat hi sijn oghen derwaert sla,
 Ende segghe „ave“, eer hi ga,
 Ave Maria; daer omme si ghedinc(t)
 Waer omme dat si die slotel daer hinct.
 250 Met enen pels al bloet,
 Daer si een dore wiste,
 Die si ontsloet met liste,
 Ende ghincker heymelijc uut,

226. daer..... ter stede: op de plaats waar.
 227. onversaghet: vrijelijk (in 't bewustzijn niet anders te kunnen).
 229. ontfermelike: jammerlijk.
 230. en het is er niet in 't minst beter door geworden.
 231. ik zal er mijn verstand nog door verliezen. quijt: regeert de genittet.
 233. covel: overkleed.
 237. slotele: sleutels.
 241. ofmense: indien men ze, te priemtide: 's morgens vroeg!
 242. best: het gemakkelijkt.
 243. het is zeker betamelik steeds...
 244. lijt: voorbijgaat.
 247. daaraan dacht zij, waarom zij daer de sleutels hing.
 249. danen: vandaar. dorden noet: uit noodzaak.
 250. pels: onderkleed, van grove wol, al bloet: alleen.

- Stillekine sonder ghejuut.
 255 Inden vergier quam si met vare.
 Die iongelinc wart haers gheware;
 Hi seide: „lief, en verveert u niet,
 Hets u vrient, dat ghi hier siet.“
 260 Doen si beide te samen quamen,
 Si begonste hare te scamen,
 Om dat si in enen pels stoet,
 Bloets hoeft ende barvoet.
 Doen seidi: „wel scone lichame,
 265 U soe waren bat bequame
 Scone ghewaden ende goede cleder.
 Hebter mi om niet te leder,
 Ic salse u gheven sciere.“
 Doen ghinghen si onder den eglentiere.
 Ende alles, dies si behoeft,
 270 Des gaf hi hare ghenoech.
 Hi gaf haer cleder twee paer,
 Blau waest dat si aen dede daer,
 Wel ghescepen int ghevoech.
 275 Vriendelike hi op haer loech.
 Hi seide: „lief, dit hemelblau
 Staet u bat dan bede dat grau.“
 Twee cousen toech si ane,
 Ende twee scoen cordewane,
 Die hare vele bat stonden
 280 Dan scoen die waren ghebonden.
 Hoet cleder van witter ziden
 Gaf hi hare te dien tiden,
 Die si op haer hoeft hinc.
 285 Doen cussese die ionghelinc
 Vriendelike aen haren mont.
 Hem dochte, daer si voer hem stont,
 der van Cordova).
 280. dan sandaten: let op de omschrijving, die op 't verschil met de kloosterlike staat wil wijzen.
 281. Ho: cleder: sluiers.
 284. cussese: kuste haar.
 285. daer: terwijj.
 257. verveert: maak u niet angstig.
 264. U zouden meer betamen...
 266. U moet er niet boos om zijn op mij.
 267. sciere: dadelijk.
 271. twee paer: twee stel.
 273. keurig, in zuivere coupe.
 278. cordewane: Fr. cordon (le-

- Dat die dach verclaerde.
Haestelike ghinc hi tsinen paerde,
Hi settese voer hem int ghereide.
290 Dus voren si henen beide.
Soe verre, dat began te daghen,
Dat si hen nyemen volghen en saghén.
Doen begant te lichtene int oest.
Si seide: „god, alder werelt troest,
295 Nu moeti ons bewaren!
Ic sie den dach verclaren;
Warc met u niet comen uut,
Ic soude prime hebben ghelut,
Als ic wilen was ghewone
300 Inden cloester van religione.
Ic ducht, mi die vaert sal rouwen;
Die werelt hout soe cleine trouwe,
Al hebbic mi ghekeert daer an;
Si slacht den losen coman,
305 Die vingherline van formine
Vercoept voer ghuldine.”
„Ay, wat segdi, suverlike,
Ocht ic u emmermeer beswike.
Soe moete mi god scinden!
310 Waer dat wi ons bewinden,
In scede van u te ghere noet,
Ons en scede die bitter doet!
Hoe mach u aen mi twien?
Ghi en hebt aen mi niet versien,
315 Dat ic u fel was ofte loes.

287. dat de dag aan lichtte.
289. int ghereide: in 't zadel.
290. voren: voeren (= reden).
291. dat: = dat 't (= tot 't).
292. en zij niemand hen volgen zagen.
298. prime: de primen, 't le der kleine getijden.
299. wilen: veleer.
303. Al heb ik besloten haar te dienen.
304. losen coman: sluwe koopman.
305. van formine: van pyriet. Fr. feramine.
307. suverlike: lieve.
308. indien ik u ooit ontrouw zou worden.
309. scinden: verderven.
310. ons bewinden: ons-heen begeven.
311/12. ik zal in geen enkel gevaar van u scheiden; ons zal (alleen) de wrede dood scheiden.
313. mach; kan. twien: twijfelen.
314. versien: bespeurd.
315. fel: gemeen. loes: vals.

- Sint dat ic u ierst vercoes,
En haddic niet in minen sinne
Ghedaen een keyserinne.
Op dat ic haers wendeck ware,
320 Lief, en liete u niet om hare!
Des moghedi. seker wesen.
Ic vore met ons ute ghelesen
Vc pont wit selverijn,
Daer seldi, lief, vrouwe af sijn.
325 Al varen wi in vrende lande,
Wine derven verteren ghene pande
Binnen desen seven iaren.
Dus quamen si den telt ghevaren
Smorgens aen een foreest,
330 Daer die voghele hadden feest.
Si maecten soe groet ghescal,
Datment hoerde over al.
Elc sanc na der naturen sine.
Daer stonden sone bloemkine
335 Op dat groene velt ontploken,
Die sone waren ende suete roken.
Die locht was claer ende sone.
- Beatrijs, vol vreugde over de heerlike natuur;
ervaart tevens de eerste bitterheid in haar
nieuwe geluk, als de ridder de zuiverheid en
hoogheid van hun liefde zou willen bezoe-
delen. Zij is verontwaardigd, maar toch ver-
trouwt zij op hem:

- 370 Ghi sijt mijn troest voer alle man
Die leven onder den trone.

316. iers: voor 't eerst (vroeger).
317/20. zou ik in mijn hart zelfs
geen keizerin hebben toege-
laten. Gesfeld al, dat ik haar
(naar de stand) waardig zou
zijn, lief, dan nog zou ik U
niet verlaten om harentwil.
321. des: daarvan.
322. ute ghelesen: van 't fijnste
uitspausel, op aarde.
324. vrouwe: meesteres.
326. wij behoeven van geen ver-
pandingen te leven.....
329. foreest: bos. Fr. forêt.
335. ontploken: ontkoken.
370. voer: boven.
371. onder den trone: onder 't
uitspausel, op aarde.

- Al levede absolon die scone
 Ende ic des wel seker ware
 Met hem te levne .m. iare
 375 In weelden ende in rusten,
 In liets mi niet ghecusten.
 Lief, ic hebbe u soe vercoren,
 Men mocht mi dat niet legghen voren,
 Dat ic uwes soude vergheten.
 380 Waric in hemelrike gheseten
 Ende ghi hier in ertrike,
 Ic quame tot u sekerlike!
 Ay god, latet onghewroken
 Dat ic dullijc hebbe ghesproken!
 385 Die minste bliscap in hemelrike
 En es hier ghere vrouwen ghelike;
 Daer es die minste soe volmaect,
 Datter zielen niet en smaect
 Dan gode te minnen sonder inde.
 390 Al endsche dinc es ellinde,
 Si en doeghet niet een haer
 Jeghen die minste die es daer.
 Diere om pinen die sijn vroet,
 Al eest dat ic dolen moet
 395 Ende mi te groten sonden keren
 Dore u, lieve scone ionchere."
 Dus hadden si tale ende weder tale.
 (Die scone stont in enen dale.)
 In can u niet ghesegghen wel
 400 Wat tusschen hen twee ghevel.
 Si voren alsoe voert,
 T'es si quamen in een poert,
 Die scone stont in enen dale,

374. m.: duizend.

375. in rusten: zorgeloos.

376. ik zou er niet mee tevreden zijn.

378. legghen voren: voorstellen.

384. dullijc: dwaas.

386. ghere vrouwen: gene vreugde.

388. smaect: voldoening schenkt.

392. jeghen: vergeleken met.

393. zij die er ernstig naar trachten zijn wijs, (ik zeg dit) al.....

396. dore: om.

397. zo spraken zij met elkaar.

400. ghevel: gebeurde.

401. voren: voeren (reden).

402. tes: totdat. poert: stad. vgl. poorter.

- Daer soe bequaemt hem wale,
 405 Dat siere bleven der iaren seven
 Ende waren in verweenden leven
 Met ghenuechten van lichamen,
 Ende women .ij. kinder tsamen.
 Daer na den seven iaren,
 410 Alse die penninghe verteert waren,
 Moesten si teren vanden pande,
 Die si brachten uten lande.
 Cleder, scoenheit ende paerde
 Vercochten si te halver warde
 415 Ende brochtent al over saen.
 Doen en wisten si wat bestaen;
 Si en conste ghenen roc spinnen,
 Daer si met mochte winnen.
 Die tijt wert inden lande diere
 420 Van spisen, van wine ende van biere
 Ende van al datmen eten mochte.
 Dies hem wert te moede onsochte;
 Si waren hem liever vele doet,
 Dan si hadden ghebeden broet.
 425 Die aermoede maecte een ghesceet
 Tusschen hem beiden, al waest hem leet.
 Aen den man ghebrac dierste trouwe;
 Hi lietse daer in groten rouwe
 Ende voer te sinen lande weder.
 430 Si en sachen met oghen nye zeder.
 Daer bleven met hare ghinder
 Twee uter maten scone kinder.

403. stont: lag.

404. hem: hen.

406. verweenden: weelderig.

408. .ij. = twee.

411. vgl. vs. 326.

412. die zij meegebracht hadden uit hun land.

413. scoenheit: sieraden.

415. en hadden het er spoedig doorgedraaid.

416. bestaen: aanvangen.

418. winnen: iets verdienen.

422. dat stemde hen zwaarmoedig; hem is datief.

423. vele: vele malen.

424. ghebeden: gebedeld.

425. de aermoede veroorzaakte verwijdering.

427. ghebrac: ging te niet, stierf dierste: de vroegere, de trouw zoals die in den aanvang was.

430. sachen: zag hem. nye zeder: nooit meer sedertdien.

- Si sprac: „hets mi comen soe,
Dat ic duchte spade ende vroe;
435 Ic ben in vele doghens bleven:
Die ghene heeft mi begheven,
Daer ic mi trouwen toe verliet.
Maria, vrouwe, oft ghi ghebiet,
Bidt vore mi ende mine .ij. ionghere,
440 Dat wi niet en sterven van honghere.
Wat salic doen, elendech wijf!
Ic moet beide, ziele ende lijf,
Bevlecken met sondeghen daden.
445 Al constic enen roc spinnen,
In mochter niet met winnen
In twee weken een broet.
... ..
In mach in ghere wise
Mijn kinder niet begheven."
Dus ghinc si in een sondech leven.
... ..
Wat helpt al vertelt
465 Die scamelike sonden ende die zwaer,
Daer si in was .XIIIJ. iaer!
Maer emmer en lietsi achter niet,
Hadsi rouwe oft verdriet,
Sine las alle daghe met trouwen
470 Die seven ghetiden van onser vrouwen.
Die las si haer te loven en teren,
Dat sise moeste bekeren
Uten sondeliken daden,
Daer si was met beladen
475 Bi ghetale .XIIIJ. iaer;
Dat segghic u over waer:
Si was seven iaer metten man
Die .ij. kindere an hare wan,

- 433—434. Zij zeide: mij is dus overkomen, wat ik steeds gevreesd heb.
435. vele doghens: in groot lijden.
437. trouwen: in verrouwen.
438. oft ghi ghebiet: als 't u behaagt.
452. in ghere wise: in geen geval.
465. scamelike: schandelike; die zwaer: de doodzonden.
467. achter: na.
469. of zij....
471. die bad zij haar tot lof en eer.
472. dat: opdat; moeste: mocht.

- Diese liet in ellinde,
480 Daer si doghede groot meswinde.
Dierste .VIJ. iaer hebdi gehoort;
Verstaet hoe si levede voert.
Als die .XIIIJ. iaer waren ghedaen,
Sinde haer God int herte saen
485 Berouwenesse alsoe groet,
Dat si met enen swerde al bloet
Liever liete haer hoet af slaen,
Dan si meer sonden hadde ghedaen
Met haren lichame, alsi plach.
490 Si weende nacht ende dach,
Dat haer oghen selden drogheden.
Si seide: „maria, die gode soghede,
Fonteyne, boven alle wiven,
Laet mi inder noet niet bliven!
495 Vrouwe, ic neme u torconden,
Dat mi rouwen mine sonden
Ende sijn mi herde leet.
Der es soe vele, dat ic en weet
Waer icse dede ocht met wien.
500 Ay facen! wat sal mijns gheschien!
Ic mach wel ieghen dordeel sorgen,
Doghen gods sien int verborgen —
Daer alle sonden selen bliken,
Beide van armen ende van riken,
505 Ende alle mesdaet sal sijn ghewroken,
Daer en si vore biechte af ghesproken
Ende penitencie ghedaen;
Dat wetic wel, sonder waen,
Des benic in groten vare.
510 Al droghic alle daghe een hare,

480. daer: waardoor; meswinde: vgl. de volgende vss.
486. al bloet: eenvoudig, gewoonweg.
493. fontein (van genaden, en verheven) boven alle vrouwen.
495. ik neem u om te getuigen.
498. der es: daar zijn er.
499. ocht: of.
501. sorgheghe ieghen dordeel: vren voor 't laatste oordeel
501 en 502 door „want' te verbinden, 502 en 503 door „zodat".
505. mesdaet: zonden. ghesproken: gestraft.
506. daer en ... af: tenzij ervan (letterlijk: waarvan niet).
509. des: daarover. vare: vrede.
510. Al droeg ik iedere dag een haren boetekeleed.

Ende croeper met van lande te lande
Over voete ende over hande,

Wullen, barvoet, sonder scoen,

Nochtan en constic niet ghedoen,

515 Dat ic van sonden worde vri,

Maria, vrouwe, ghi en troest mi.

Fonteyne, boven alle doghet,

Ghi hebt den meneghen verhoghet,

Also wel teophuluse seen:

520 Hi was der quaetster sonderen een

Ende haddem den duvel opgegeven,

Beide ziel ende leven,

Ende was worden sijn man;

Vrouwe, ghi verloeseten nochtan.

525 Al benic en besondech wijf

Ende een onghetroest keytijf,

In wat leven ic noyt was,

Vrouwe, ghedinct dat ic las

Tuwer eren een ghebede!

530 Toent aen mi u oetmoedechede!

ic ben ene die es bedroevet

Ende uwer hulpen wel behoevet;

Dies maghic mi verbouden:

En bleef hem nye onvergouden,

535 Die u gruede, maget vrie,

Alle daghe met ere ave marie.

Die u ghebet gherne lesen,

Si moeghen wel seker wesen,

Dat hen daer af sal comen vrame,

540 Vrouwe, hets u soe wel bequame,

Uut vercorne gods bruut,

513. *wullen*: in 'n wollen boete-
kleed.

514. *ghedoen*: gedaan krijgen —

516. *tenzij gij mij bijstaat*.

517. *Fontein* (van genaden) en
alle deugd te boven gaande.

518. *den menighen*: menigeen. *ver-*
hoghet: gelukkig maakt.

519. *sceem*: bleek.

521. *haddem*: had zich; *op ghege-*
ven: overgegeven.

524. *verloeseten*: verloste hem.

525. *besondech*: met zonden be-
smeurd.

526. *onghetroest keytijf*: ellendige
verworplinge.

527. *noyt*: onlogiese ontkenning.

530. *oetmoedechede*: goedertieren-
heid.

533. *mi verbouden*: vrijelijk spre-
ken.

535. *vrie*: edele.

539. *vrame*: voordeel, nut.

540. *bequame*: aangenaam, vgl.
547.

U sone sinde u een saluut

Te nazaret, daer hi u sochte,

Die u ene boetscap brochte,

545 Die nye van bode was ghehoert;

Daer omme sijn u die selve woert

Soe bequame sonder wanc,

Dat ghijs wet elken danc,

Die u gheerne daer mede quet.

550 Al waer hi in sonden belet,

Ghi souten te ghemaden bringen

Ende voer uwen sone vindingen."

Dese bedinghe ende dese claghe

Dreef die sonderse alle daghe.

555 Si nam een kint in elke hant,

Ende ghincker met doer tlant.

In armoede, van stede te steden,

Ende levede bider beden.

Soe langhe dolede si achter dlant,

560 Dat si den cloester weder vant,

Daer si hadde gheweest monne,

Ende quam daer savons na der sonne

In ere weduwen huus spade;

Daer si bat herberghe doer ghenade,

565 Dat si daer snachts mochte bliven.

"Ic mocht u qualijc verdriven,"

Sprac die weduwe, „met uwen kinderkinen.

Mi dunct dat si moede scinen.

Ruust u ende sit neder,

570 Ic sal u deilen weder

Dat mi verleent onse here

Doer siere liever moeder ere."

Dus bleef si met haren kinden

542. *saluut*: heilgroet.

547. *sonder wanc*: zonder twijfel.

548. *elken*: iedereen. *wer*: betoont.

549. *quet*: aanroept.

550. *belet*: verstrikt.

552. *verdinghen*: vrijpleiten.

553. *bedinghe*: gebed.

554. *dreef*: uitte.

558. *bider beden*: van giften.

559. *achter dlant*: door 't land.

563. *spade*: laat.

564. *herberghe*: gastvrijheid voor
de nacht, *doer ghenade*: om

Gods Wil.

565. *mochte*: zou mogen.

569. 'n z.g. prothusteron: wat 't
eerst geschiedt (*sit neder*)

wordt 't laatst genoemd.

570. *deilen weder*: meedelen van.

572. *Doer ere*: ter ere van siere

= sijne. Sluit aan bij 570

- Ende soude gheerne ondervinden,
 575 Hoet inden cloester stoede.
 „Segt mi,” seitsi, „vrouwe goede,
 Es dit covint van ioffrouwen?”
 „Jaet”, seitsi, „bi miere trouwen,
 Dat verweent es ende rike;
 580 Men weet niewer sijns ghelike.
 Die nonne diere abijt in draghen,
 In hoerde nye ghewaghen
 Van hen gheen gherochten,
 Dies si blame hebben mochten.”
 585 Die daer bi haren kinderen sat,
 Si seide: „Waer bi segdi dat?
 Ic hoerde binnen deser weken
 Soe vele van ere nonnen spreken;
 Alsoic verstoet in mijnen sinne,
 590 Soe was si hier costerinne.
 Diet mi seide hine loech niet:
 Hets binnen .XIIIJ. iaren gheschiet,
 Dat si uten cloester streec.
 Men wiste noyt, waer si weec.
 595 Oft in wat lande si inde nam.”
 Doen wert die weduwe gram
 Ende seide: „ghi dunct mi reven!
 Derre talen seldi begheven
 Te segghene vander costerinnen
 600 Oft ghi en blijft hier niet binnen!
 Si heeft hier costersse ghesijn
 .XIIIJ. iaer den termijn,
 Dat men haers noyt ghemessen conde,
 In alden tiden, éne metten stonde,
 605 Hen si dat si waer onghesont.

574. ondervinden: te weten komen.
 575. stoede: stond.
 577. ioffrouwen: jonkvrouwen,
 (van adell).
 579. verweent: prachtig.
 580. niewer: nergens.
 582. In: ic en. nye: (met en):
 nimmer.
 584. Dies: waardoor.
 586. waer bi: op welke grond.

589. als ik 't wel begrepen heb.
 591. loech: loog.
 593. streec: heimelik wegtrok.
 595. inde nam: gebleven is.
 597. reven: zottepraat verkopen.
 598. Derre: dergelijke; begheven:
 achterwege laten.
 602. den termijn: lang.
 603. ghemessen: missen.
 605. Hen si: het en si = tenzij
 dat zij.

- Hi ware erger dan een hont,
 Diere af seide el dan goet;
 Si draghet soe reynen moet,
 Die eneghe monne draghen mochte.
 610 Die alle die cloesters dore sochte,
 Die staen tusschen elve ende der geronde,
 Ic wane men niet vinden en conde
 Neghene die gheesteliker leeft!”
 Die alsoe langhe hadde ghesneeft *),
 615 Dese tale dochte haer wesen wonder,
 Ende seide: „vrouwe, maect mi conder.
 Hoe hiet haer moeder ende vader?”
 Doe noemesise beide gader.
 Doen wiste si wel, dat si haer meende.
 620 Ay god! hoe si snachs weende
 Heymelike voer haer beddel
 Si seide: „ic en hebbe ander wedde
 Dan van herten groot berouwe.
 625 Sijt in mijn hulpe, maria, vrouwe!
 Mijn sonden sijn mi soe leet,
 Saghic enen hoven heet,
 Die in groten gloyen stonde,
 Dat die vlamme ghinghe uten monde,
 Ic croper in met vlite,
 630 Mochtic mier sonden werden quite.
 Here, ghi hebt wan hope verwaten,
 Daer op willic mi verlaten!
 Ic ben, die altoes ghenade hoept,
 Al eest dat mi anxt noept

*) In het *hs.* begint de nieuwe afdeling bij
 vs. 615.

607. el dan: anders dan.
 608. moet: gemoed, ziel.
 609. mochte: zou kunnen.
 611. elve: Elbe. geronde: Gironde.
 614. ghesneeft: in geestelike zin
 gestorven was, vgl. vs. 222.
 616. maect mi conder: vertel er
 me meer van.
 622. wedde: verdienste.
 627. gloyen: gloeien.
 628. dat; zo, dat.
 629. met vlite: dadelik, op staan-
 den voet.
 630. indien ik....
 631. verwaten: veroordeeld.
 633. altoes: nog immer, in ieder
 geval nog.
 634. noept: beknelt.

- 635 Ende mi brengt in groten vare.
En was nye soe-groten sondare,
Sint dat ghi op ertrike quaemt
Ende menschelike vorme naemt
Ende ghi aen den cruce wout sterven,
640 Sone lieti den sondare niet bederven;
Die met berouwensse socht gnade,
Hi vantse, al quam hi spade,
Alist wel openbaer scheen
Den enen sondare vanden tween,
645 Die tuwer rechter siden hinc.
Dats ons een troestelijc dinc,
Dat ghine ontfinct onbescouden.
Goet berou mach als ghewouden;
Dat maghic merken an desen.
650 Ghi seit: „vrient, du salt wesen
Met mi heden in mijn rike,
Dat segghic u ghewaerlike.”
Noch, here, waest openbare,
Dat gisemast, die mordnare,
655 Ten lesten om ghenade bat.
Hine gaf u weder gout no scat,
Dan hem berouden sine sonden,
U ontfermeheit en es niet te gronden,
Niet meer, dan men mach
660 Die zee uut sceppen op enen dach
Ende droghen al toten gronde.
Dus was nye soe grote sonde,
Vrouwe, u ghenaden en gaen boven.
Hoe soudic dan sijn verscoven
665 Van uwer ontfermeheit,

635. vare: vrees.
636. En nye: nooit.
638. vorme: gedaante.
640. bederven: verloren gaan.
643. zoals heel duidelijk bleek.
646. troestelijc: troostrijk.
647. onbescouden; onberispt.
648. als: alles. ghewouden: over-
winnen, goedmaken.
649. an desen: d.i. aan de goede
moordenaar.
653. openbare: klaarblijkelijk, dui-
delik.
654. gisemast: Gisemas.
656. weder—no: noch—noch (an-
dere).
657. dan: dan dat.
663. ghenaden: goederdierenheid.
664. verscoven: uitgesloten, ver-
stoken.

- Ocht mi mijn sonden sijn soe leit!”
Daer si lach in dit ghebede,
Quam een vaec in al haer lede
Ende si wart in slape sochte.
670 In enen vysioen haer dochte,
Hoe een stemme aen haer riep,
Daer si lach ende silep:
„Mensche, du heves soe langhe gearmt,
Dat maria dijns ontfarmt,
675 Want si heeft u verbeden.
Gaet inden cloester met haestecheden:
Ghi vint die doren open wide,
Daer ghi uut ginges ten selven tide
Met uwen lieve, den ionghelinc,
680 Die u inder noet af ghinc.
Al dijn abijt vinstu weder
Ligghen opten outaer neder;
Wile, covele ende scoen
Moeghedi coenlijc ane doen;
685 Des dancet hoeghelike marien.
Die slotete vander sacristien,
Die ghi voer tbeelde hinct
Snachs, doen ghi uut ghinct,
Daer ghi uut ginges ten selven tide
Die heeft si soe doen bewaren,
690 Datmen binnen .XIII]. iaren
Uwes nye en ghemiste,
Soe dat yemen daer af wiste.
Maria es soe wel u vrient:
Si heeft altoes voer u ghedient
695 Min no mee na dijn ghelike.
Dat heeft die vrouwe van hemelrike,

666. ocht: als, indien. leit: leed.
669. sochte: stillejetsaan.
671. aen: tot.
672. terwijl zij lag te slapen.
675. u verbeden: voor u vergeving
verworven.
678. ten selven tide: indertijd,
toentertijd, vgl. 688.
680. af ghinc: in de steek liet.
681. al dijn abijt: al uw klooster-
gewaden.
683. wile: sluier. covele: overkleed.
684. coenlijc: zonder vrees, vrije-
lik.
685. hoeghelike: ten zeerste, uit
ganser harte.
692. yemen: iemand, wie ook (=
niemand).
693. Maria is u zozeer genegen.
695. geheel gelijk aan uw voor-
komen (= gestalte).

- Sonderse, doer u ghedaen!
Si heet u inden cloester gaen.
Ghi en vint nyeman op u bedde.
700 Hets van Gode, dat ic u quedde!"
Na desen en waest niet lanc,
Dat si uut haren slape ontspranc.
Si seide: „God, gheweldech here,
En ghehinct den duvel nemmermere
705 Dat hi mi bringhe in mere verdriet,
Dan mi nu es ghesciel!
Ochtic nu inden cloester ghinghe
Ende men mi over dieveghe vinghe,
Soe waric noch meer ghescent,
710 Dan doen ic ierst rumde covent.
Ic mane u, god die goede,
Dor uwen pretiosen bloede,
Dat uut uwer ziden liep:
Ocht die stemme, die aen mi riep,
715 Hier es comen te minen baten,
Dat sijs niet en moete laten,
Si en come anderwerf tot hare
Ende derdewerven openbare,
Soe dat ic mach sonder waen
720 Weder in minen cloester gaen.
Ic wilre om benediën
Ende loven altoes mariën!"
Sanders snachs, moghedi horen,
Quam haer een stemme te voren,
725 Die op haer riep ende seide:
„Mensche, du maecs te langhe beide!

697. doer: om.
698. heet: spoort aan, nodigt uit.
700. quedde: aanspreek; van: van-
wege, vgl. vs. 765 en 766.
703. gheweldech: almachtig.
704. ghehinct: laat toe.
707. Ochtic: indien ik.
708. over: voor.
709. ghescent: te schande ge-
maakt.
710. ierst: vroeger, rumde: verliet.
711. mane: smeek.
712. Dor: om, pretioos: kostbaar.
716. moete: moge, laten: nalaten.
717. anderwerf: de tweede maal;
hare: hier.
718. openbare: duidelijk.
725. op: tot.
726. Mens, gij talmt te lang; beide:
getalm.

- Ganc weder in dinen cloester,
God sal wesen, dijn troester.
Doet dat maria u ontbiet!
730 Ic ben haer bode, en twivels niet."
Nu heefse anderwerf vernomen
Die stemme tote haer comen
Ende hietse inden cloester gaen;
Nochtan en dorst sijs niet bestaen.
735 Der derder nacht verbeyt si noch
Ende seide: „eest elfs ghedroch.
Dat mi comt te voren,
Soe maghic cortelike scoren
Des duvels ghewelt ende sine cracht,
740 Ende ocht hire comt te nacht,
Here, soe maecten soe confius,
Dat hi vare uten huus,
Dat hi mi niet en moete scaden.
745 Maria nu staet mi in staden,
Die ene stemme ane mi sint,
Ende hiet mi gaen int covint.
Ic mane u, vrouwe, bij uwen kinde,
Dat ghise mi derdewerwen wilt sinden.
Doen waecte si den denden nacht.
750 Een stemme quam van Gods cracht
Met enen over groten lichte
Ende seide: „Hets bi onrechte
Dat ghi niet en doet dat ic u hiet,
755 Want u Maria bi mi ontbiet.
Ghi moecht beiden te lanc
Gaet inden cloester, sonder wanc,
Ghi vint die doren op ende wide ontdaen,
741. confius: verbijsterd, angstig.
744. Maria, help mij nu.
747. mane: smeek.
748. vgl: 718.
750. Gods cracht: Gods genade.
754. bi: door, ontbiet: beveelt.
755. moecht: zou kunnen.
756. sonder wanc: zonder talmen.
757. op ende wide ontdaen: open
en wijd ontsloten.
729. ontbiet: beveelt.
733. Ende verbindt hier hoofd-
zin en bijv. bijzin. Dus: en
deze beval.
734. sijs: si es. bestaen: onder-
nemen.
736. eest elfs ghedroch: is 't be-
drog van boze geesten, vgl.
Karel ende E.
738. dan kan ik snel vernietigen.
740. ocht: indien.

Daer ghi wilt, moghedi gaen.
 U abijt vindi weder
 760 Liggheende opten outaer neder."
 Als die stemme dit hadde gheseit,
 En mochte die zondesse die daer leit,
 Die claerheit metten oghen wel sien;
 Si seide: „nu en darf mi niet twien,
 765 Dese stemme comt van gode,
 Ende es der maghet mariën bode.
 Dat wetic nu sonder hone.
 Si comt met lichte soe scone:
 770 Nu en willics niet laten,
 Ic wille mi inden cloester maken,
 Ic saelt oec doen in goeder trouwen
 Opten troest van onser vrouwen,
 Ende wille mijn kinder beide gader
 Bevelen gode onsen vader.
 775 Hi salse wel bewaren."
 Doen toech si ute al sonder sparen
 Haer cleder, daer sise met decte
 Heymelike, dat sise niet en wecte.
 Si cussese beide aen haren mont.
 780 Si seide: „kinder, blijft ghesont
 Op den troest van onser vrouwen
 Latic u hier in goeder trouwen,
 Ende hadde mi maria niet verbeden,
 Ic en hadde u niet begheven
 785 Om al tgoet, dat rome heeft binnen."
 Hoert, wes si sal beghinnen.
 Nu gaet si met groten weene
 Ten cloester waert, moeder eene.

758. Daer: indien.
 764. nu behoef ik er niet meer
 aan te twijfelen.
 767. sonder hore: vast en zeker.
 772. opten troest van: op aan-
 sporing van.
 776. al sonder sparen: ogenblik-
 kelik, zonder dralen.
 781. troest: steun, bijstand.
 783. verbeden: vergeving ver-
 worven. vgl. vs. 675.
 784. begheven: verlaten.
 786. wes: genit. van „wat". (= wat).
 787. weene: rouwe.
 788. moeder eene: moederziel al-
 leen.

Doen si quam inden vergiere,
 Vant si die dore ontsloten sciene.
 790 Si ghincker in sonder wanc:
 „Maria, hebbes danc,
 Ic ben comen binnen mure;
 God gheve mi goede aventure!"
 795 Waer si quam, vant si die dore
 Al wide open ieghen hore.
 In die kerke si doe trac;
 Heymelike si doe sprac:
 „God here, ic bidde u met vilte,
 800 Hulpt mi weder in minen abite,
 Dat ic over .XIIIJ. iaer
 Liet ligghen op onser vrouwen outaer,
 's Nachs, doen ic danen sciet!"
 Dit en es gheloghen niet,
 805 Ic segt u sonder ghile:
 Scone, covele ende wile
 Vant si ter selver stede weder,
 Daer sijt hadde gheleit neder.
 Si traect an haestelike
 810 Ende seide: „God van hemelrike
 Ende Maria, maghet fijn,
 Ghebenedijt moetti sijt!
 Ghi sijt alre doghet bloemel
 In uwen reine magedoeme
 815 Droeghedi een kint sonder wee,
 Dat here sal bliven emmermee;
 Ghi sijt een uut vercoren werde,
 U kint maecte hemel ende erde.
 Dese ghewelt comt u van gode

789. vergiere: boomgaard, tuin.
 790. sciene: terstond.
 793. binnen mure: in 't klooster.
 794. aventure: geluk.
 796. ieghen hore: vóór haar.
 798. heymelike: vrouwvol en
 innig.
 799. met vilte: met andrang.
 803. danen sciet: vandaar weg-
 ging.
 805. sonder ghile: in ernst. 805:
 „ik verzeker het u."
 812. moetti: moget gij.
 811. fijn: edel, rein.
 813. Gij zijt de bloem der deug-
 den.
 814. magedoeme: maagdom.
 815. sonder wee: zonder pijn.
 817. werde: aanzienlike, machtige;
 gij zijt machtig boven allen.
 819. ghewelt: macht.

820 Ende staet altoes tuwen ghebode.

Den here, die ons broeder
Moghedi ghebieden als moeder
Ende hi u heten lieve dochter.
Hier omme levic vele te sochter.

825 Wie aen u soect ghenade,
Hi vintse, al comt hi spade.
U hulpe die es alte groet;
Al hebbic vernoy ende noet,
Hets bi u ghewandelt soe,

830 Dat ic nu mach wesen vroe.
Met rechte maghic u benediën!"
Die slotete vander sacristiën
Sach si haanghen, in ware dinc,
Vor mariën, daer sise hinc.

835 Die slotete hinc si aen hare
Ende ghinc ten core, daersi clare
Lampien sach berren in allen hoeken.
Daer na ghinc si ten boeken
Ende leide elc op sine stede,

840 Alsi dicke te voren dede,
Ende si bat der maghet mariën,
Dat sise van evele moeste vriën
Ende haer kinder, die si liet
Ter weduwen huus in zwaer verdriet.

845 Binnen dien was die nacht ghegaen,
Dat dorloy begonste te slaen,
Daer men middernacht bi kinde,
Si nam cloczeel biden inde
Ende luude mette so wel te tiden,

850 Dat sijt hoerden in allen ziden.

820. *tuwen ghebode*: te uwer beschalkking.

822. *namelik*: God de Zoon.

823. *namelik*: God de Vader.

824. *te sochter*: te geruster.

825. *ghenade*: hulp, bijstand.

827. *alte*: zeer, mateloos.

828. *vernoy*: verdriet.

829. *het is door uw toedoen zo veranderd*.

830. *vroe*: verheugd.

837. *berren*: branden. B. zet het door de H. Maagd begonnen werk (837) voort (838).

838. *missaal*, *getijdenboeken* e.d.

842. *evele*: kwaad, vgl. euvel; *vriën*: bevrijden.

845. *ghegaen*: gevorderd.

846. *dat*: zodat; *dorloy*: de klok.

848. *cloczeeel*: klokketouw.

849. *te tiden*: toen.

Die boven opten dormter laghen,
Die quamen alle sonder traghien
Vanden dormter ghemene.

855 Sine wisten hier af, groet no clene.
Si bleef inden cloester haren tijt,
Sonder lachter ende verwijt:
Maria hadde ghedient voer hare,
Ghelijc oft sijt selve ware.

860 Dus was die sonderse bekeert,
Maria te love, die men eert,
Der maghet van hemelrike,
Die altoes ghetrouwelike
Haren vrient staet in staden,
Alsi in node sijn verladen.

865 Dese ioffrouwe, daer ic af las,
Es nonne alsi te voren was.
Nu en willic vergheten niet
Haer twee kindere, die si liet

870 Ter weduwen huus in groter noet.
Si en hadden gheft noch broet.
In can u niet vergronden,
Doen si haer moeder niet en vonden,
Wat groter rouwe datsi drevon.

875 Si hadder op ontfermenisse.
Si seide: „ic wille toter abdisse
Gaen met desen ij. kinden.
God sal hare int herte sinden,
Dat si hen goet sal doen.”

880 Si deden ane cleder ende scoen.
Si ghincker met in covent;
Si seide: „vrouwe, nu bekent

851. *dormter*: slaapzaal.
853. *ghemene*: gezamenlik, te samen.
854. *groet no clene*: absoluut niets.
855. *haren tijt*: heel haar leven.
856. *lachter*: schande; *verwij*: smaad.
860. *tot lof van Maria*.
863. *staet in staden*: helpt.

864. als zij in benarde omstandigheden verkeren.
865. *las*: verhaalde.
871. ik kan voor u niet volledig peilen.
873. hoe smartelik zij klaagden.
880. *deden*: deed hen.
882. *bekent*: erken.

Den noet van desen tween wesen:

Die moeder heefse met vresen

885 Te nacht in mijn huus gelaten.

Ende es ghegaen hare straten,

Ic en weet, west noch oest.

Dus sijn die kinder onghetroest.

890 Ic hulpe hen gheerne, wistic hoe."

De abdisse spracker toe:

..Houtse wel, ic saelt u lonen,

Dat ghijs u niet en selt becronen,

Na dat si u sijn ghelaten.

Men gheve hen der caritaten

895 Elcs daghes, om gode.

Sint hier daghelijcs enen bode,

Die hen drincken hale ende eten.

Gheberst hen yet, laet mi weten."

890 Die weduwe was vroe,

Dat haer comen was alsoe.

Si nam die kinder met hare

Ende hadder toe goede ware.

Die moeder, diese hadde ghesogh

895 Ende pine daer om ghedoeg

Haer was wel te moede,

Doen sise wiste in goeder hoede,

Haer kinder, die si begaf

In groeter noet ende ghinc af.

910 Sine hadde vaer no hinder

Voertmeer om hare kinder.

Si leide vort een heylech leven;

Menech suchten ende beven

Hadsi nacht ende dach,

Wamt haer die rouwe int herte lach

884. met vresen: in angst.

886. en is haars weegs gegaan.

888. onghetroest: hulpeloos.

891. Houtse wel: zorg goed voor

hen.

892. becronen: betreuen, bekla-

gen (gij zult 't niet betreu-

ren: gij's = gij 't).

893. na dat: dat.

894. caritaten: van de liefdegiften.

898. Gheberst hen yet: ontbreekt

hen iets.

900. dat het zo was gelopen.

902. ware: zorg.

904. pine: smart.

907. begaf: verliet.

908. ghinc af: in den steek liet.

909. vaer no hinder: vrees noch

zorg.

895. om gode: ter liefde Gods.

915 Van haren quaden sonden,

Die si niet en dorste vermond

Ghenen mensche, no ontdecken,

No in dichten oec vertrecken.

Hier na quam op enen dach

920 Een abt, diese te visenteerme plach

Eenwerven binnen den iare,

Om te vernemen oft daer ware

Enech lachterlike gheruchte,

Daer si blame af hebben mochte.

925 Sdaghes als hire comen was,

Lach die sondense ende las

landen coer haer ghebet,

In groter twavelingen met.

930 Die duvel becorese metter scame,

Dat si haer sondelike blame

Vore den abt niet en soude bringhen.

Alsi lach inder bedinghen,

Sach si, hoe dat neven haer leet

Een ionghelinc, met witten ghecleet;

935 Hi droech in sinen arm al bloet

Een kint, dat dochte haer doet.

Die ionghelinc warp op ende neder

Enen appel ende vinken weder

Vor tkint, ende maecte spel.

940 Dit versach die nonne wel,

Daer si in haer ghebede lach.

Si setde: „vrient, oft wesen mach,

Ende of ghi comen sijt van gode,

Soe manic u bi sine ghebode,

945 Dat ghi mi segt ende niet en heelt,

Waerom ghi voer dat kint speelt

916. vermondn: meedelen.

917. ontdecken: openbaren.

918. noch in schrift meedelen.

920. visenteerne: te visiteren.

923. lachterlike: schandelik.

928. met: ook.

932. bedinghen: gebed.

933. leet: voorbijging.

934. met witten: in 't wit.

935. al bloet: duidelijk, klaarblj-
kelik.

938. vinken: ving hem.

940. versach: bemerkte.

942. oft: indten het.

944. manic: smeek ik.

945. heelt: verborgen houdt.

- Metten stonen appel roet,
Ende het leet in uw en arm doet?
U spel en helpt hem niet een haer."
- 950 "Seker, nonne, ghi segt waer:
En weet niet van minen spele
Weder luttel no vele,
Hets doet, en hoert no en siet.
Al des ghelike en weet god niet,
955 Dat ghi leest ende vast:
Dat en helpt u niet een bast;
Hets al verloren pine,
Dat ghi neemt discipline;
Ghi sijt in sonden soe versmoert,
960 Dat god u beden niet en hoert
Boven in sijn rike.
Ic rade u: haestelike
Gaet ten abt, uw en vader,
Ende vertelt hem algader
965 U sonden al, sonder lieghen.
Laet u den duvel niet bedrieghen.
Die abt sal u absolveren
Van den sonden, die u deren.
Eest, dat ghise niet en wilt spreken,
970 God salse zwaerlike an u wreken!"
Die ionghelinc ghinc ute haer oghen;
Hine wilde haer nemmeer vertoghen.
Dat hi seide, heeft si verstaen.
Smorghens ghinc si alsoe saen
975 Ten abt ende bat, dat hij hoerde
Haer biechte van worde te worde.
Die abt was vroet van sinne.
Hi seide: "dochter, lieve minne,
Des en willic laten niet,

951. en: het en.
952. absoluut niets.
954. *Al des ghelike*: op gelijke wijze.
957. *pine*: moete.
958. dat gij u zelf kastijdt.
959. *versmoert*: bevangen, verstilt.
968. *deren*: schaden.
969. *Eest*: is het.
972. hij wilde zich absoluut niet meer vertonen.
978. *lieve minne*: beste kind.

- 980 Bepeinst u wel ende besiet
Volcomelijc van uw en sonden."
Ende si ghinc ten selven stonden
Den heylegen abt sitten neven
Ende ondedten hem al haer leven,
985 Ende haer vite van beghinne:
Hoe si met ere dulre minne
Becort was soe uter maten,
Dat si moeste ligghen laten
Haer abijt met groten vare
990 Eens snachts op onser vrouwen outare,
Ende rumede den cloester met enen man,
Die twee kindere aen hare wam.
Al dat haer ye was ghesciet,
Dies ne liet si achter niet;
995 Wat si wiste in haer herte gront,
Maecte si den abt al cont.
Doen si ghebiecht hadde algader,
Sprac dabt, die heyleghe vader:
"Dochter, ic sal u absolveren
1000 Vanden sonden, die u deren,
Die ghi mi nu hebt ghelijt.
Gheloeft ende ghebenedijt
Moet die moeder gods wesen!"
Hi leide haer op thoeft met desen
1005 Die hant ende gaf haer perdoen.
Hi seide: "ic sal in een sermoen
U biechte openbare seggen
Ende die soe wiselike beleggen,
Dat ghi ende u kinder mede

- 980—981. denk ernstig na en onderzoek nauwgezet uw geweten. *besten van*: n onderzoek doen naar; hier: n gewetensonderzoek doen.
984. *ondedten*: openbaarde hem.
985. *vite*: levensloop.
986. *met ere ditre minne*: door een dwaze liefde.
987. *Becort*: bekoord.
989. *vare*: vrees.
991. *rumede*: ontvluchtte.
993. *ye*: ooit.
994. *niet*: niets. *dies*: daarvan.
996. *cont*: bekend.
1001. *ghelijt*: beleden.
1008. *wiselike beleggen*: voorzichtig inkleden.

- 1010 Nemmermeer, te ghere stede,
 Ghenen lichter en selt ghecrigen.
 Het ware onrecht, soudement swigen,
 Die scone miracle, die ons here
 Dede doer siere moeder ere.
 1015 Ic saelt orconden over al.
 Ic hope, datter noch bi sal
 Menech sondare bekeren
 Ende onser liever vrouwen eren."
 Hi deet verstaen den covende,
 1020 Eer hi thuis weder wende,
 Hoe ere nonnen was ghesbiet;
 Maer sine wisten niet,
 Wie sie was, het bleef verholen.
 Die abt voer gode volen,
 1025 Der nonnen kinder nam hi beide
 Ende vorese in sijn gheleide.
 Grau abijt dedi hen an
 Ende si worden twee goede man.
 Haer moeder hiet beatrijs.
 1030 Loef gode ende prijs,
 Ende maria, die gode soghede,
 Ende dese scone miracle toghede!
 Si help haer uut alre moet.
 Nu bidden wi alle, cleine ende groet,
 1035 Die dese miracle horen lesen,
 Dat maria moet wesen
 Ons vorsprake int soete dal,
 1038 Daer god die werelt doemen sal.

Amen.

1010. *nemmermeer*: nooit meer.
 1011. *lichter*: schande.
 1014. *doer*: om.
 1015. *orconden*: meedelen, getui-
 genis over afleggen.
 1016. *bi*: door.
 1020. *wende*: ging.
 1021. *ghescbiet*: overkomen.
 1024. *gode volen*: Godbevoien
 n heilwens; de heilwenschen
 van 't klooster volgden
 hem.
 1026. En nam ze onder zijne be-
 scherming.
 1032. *toghede*: toonde.
 1037. *int soete dal*: in 't dal van
 Josaphat.
 1038. *doemen*: oordelen.

X1126/11